

บทที่ ๕

การศึกษาชาวญวนในประเทศไทยในค่านเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาชาวญวนในประเทศไทยทางค่านเศรษฐกิจลักษณะการประกอบอาชีพของชาวญวนในประเทศไทย

การประกอบอาชีพของชาวญวนในประเทศไทยอาจพิจารณาแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ รับราชการและที่ไม่ได้รับราชการ พวกญวนที่เข้ารับราชการได้ประจำกรมกองตามความสามารถซึ่งส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นทหาร นอกจากนั้นก็เป็ล่าม หมอยา และช่าง ในที่นี้จะกล่าวแต่เฉพาะลักษณะการประกอบอาชีพที่ไม่ใ้รับราชการ

ชาวญวนในประเทศไทยส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทั้ง ๒ ลักษณะ พวกที่รับราชการมักจะประกอบอาชีพอย่างอื่นควบคู่ไปด้วย เช่น ญวนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงต้องฉลัดเวรเข้าประจำกรมกองเพื่อฝึกหัดหรือทำการต่าง ๆ แม้จะได้รับเบี้ยหวัดเงินปีก็ตาม ก็จะต้องประกอบอาชีพอื่น ๆ เมื่อว่างจากประจำการตามเวร เนื่องจากเงินที่ได้รับพระราชทานนั้นไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพให้ตลอดได้อย่างแน่นอน^๑ ส่วนพวกญวนที่อาศัยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือที่อพยพเข้ามาหลังสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น ไม่ต้องเข้าเวรประจำกรมกอง แต่ถูกจัดเป็นหมวดหมู่เกณฑ์ทำราชการ เป็นครั้งคราวหรือเก็บส่วยหรือเงินค่าราชการ

^๑ เงินเบี้ยหวัดนั้นปรากฏว่าพระราชทานให้เฉพาะขุนนางชั้นขุนหมื่นขึ้นไปเท่านั้นตามหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพวกญวนสามแสน แม้แต่ตัวพระยาบรรณการจางวางกรมมาเองก็จนมาก เป็นหนี้สินจนถึงกับต้องร่วมมือกับลูกบ้านผลิตและค้าสุราเถื่อนซึ่งทำรายได้ให้เป็นอย่างดี ซึ่งจะไ้กล่าวต่อไปในเรื่องปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับญวน นอกจากนั้นการทำมาหากินผิดเคื่องทำให้พวกญวนลูกบ้านได้พากันอพยพออกไปทำมาหากินในถิ่นอื่นเป็นจำนวนมาก.

อาชีพสำคัญของชาวญวนได้แก่ กสิกรรมหรือเป็นชาวนาชาวไร่ ชาวประมง
ช่างฝีมือ และค้าขาย การที่ชาวญวนมีอาชีพเช่นนี้เป็นไปตามสภาพภูมิประเทศของไทย
ซึ่งเป็นแบบมรสุมคล้ายคลึงกับเวียดนาม และเพราะชาวญวนมีความสามารถตั้งถิ่นที่
ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ (ชาวญวนในเวียดนามก็มีอาชีพหลักเรียงลำดับความ
สำคัญเช่นนี้เหมือนกัน ซึ่งอาจถือได้ว่าการเลือกประกอบอาชีพของญวนเป็นไปตามความ
ชำนาญเฉพาะเชื้อชาติของญวนเอง)^๑

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอาชีพหลักของคนไทยเอง คือ ทำไร
ไถนา และค้าขายเทศที่มีผู้คนกว้างขวางเกินกำลังคน จึงได้มีการกวาดต้อนพวกญวน
เข้ามาอาศัยในประเทศ ประสงค์จะให้ช่วยบำรุงแผ่นดินให้เจริญ นอกจากนั้นแผ่นดิน
ที่ถูกสมบูรณของไทยก็เป็นมูลเหตุจูงใจให้ชาวญวนเข้ามาอาศัยทำกินด้วย ดังนั้นชาวญวน
ส่วนใหญ่จึงมีอาชีพกสิกรรม ชาวญวนในภาคกลางโดยเฉพาะที่อยู่ในตัวเมืองปากน้ำอพยพ
ออกไปทำไรทำนาตามหัวเมืองเมื่อว่างเว้นจากราชการ เช่น ญวนที่ตำบลสามเสนและ
บางโพ อพยพจากกรุงเทพฯ ไปอยู่สุพรรณบุรีและทางภาคเหนือ เป็นต้น ส่วนพวกญวน
ทางภาคตะวันออกเช่นที่จันทบุรี ตราด และปราจีนบุรี ก็นิยมทำนาไรและสวนผลไม้
ชนิดต่าง ๆ บริเวณรอบตัวเมือง

นอกจากการกสิกรรมแล้ว อาชีพสำคัญถัดมาคือการประมง หลักฐานในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวถึงชาวญวนกับการประกอบอาชีพประมง
มากกว่าอาชีพอื่น ทั้งประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึงชาวญวน
เมืองจันทบุรี เนื่องจากจันทบุรีอยู่ติดทะเล จึงไม่น่าแปลกใจที่ชาวประมงในจันทบุรี
ส่วนใหญ่เป็นชาวญวน ชาวญวนจะทำประมงตามฤดูกาล นอกจากอาชีพกสิกรรมและ
ช่างฝีมือ ฤดูหาปลาสำหรับจันทบุรีนั้นถือเป็นเกณฑ์ตามชาวประมงญวน คือราวเดือน

^๑ Frank M. Lebar and Others, Ethnic Groups of Mainland South-
east Asia, (New Haven, 1964), pp. 163 - 164.

มีภูมายนและกรกฏาคม ซึ่งจะมีปลาชุกชุมเป็นพิเศษ พวกญวนเองจะออกไปหาปลาไกลถึงเขตเกาะกง

ชาวญวนมีวิญญานของชาวประมงและชำนาญทะเลมากกว่าคนไทย ในเวียดนามถือว่า การประมงเป็นอาชีพที่ทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุด ตามสภาพภูมิประเทศของเวียดนามนั้น ทางภาคตะวันออกจรดทางใต้ติดทะเลโดยตลอด ชาวประมงญวนอยู่รวมเป็นหมู่บ้านเรียงรายตามที่ราบชายฝั่งและหันหน้าออกสู่ทะเล และในบริเวณตลอดแนวริมฝั่งแม่น้ำ เมื่อชาวญวนเหล่านี้มาอยู่ในไทย ซึ่งเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง ในอ่าวไทยและเขตทะเลชายฝั่งไทยเป็นเขตประมงสำคัญ มีปลาชุกชุม ชาวญวนจึงมักชุมนุมอาศัยในบริเวณใกล้แหล่งน้ำซึ่งสามารถเจริญอาชีพตามความสามารถดั้งเดิมของคนในไทยได้อย่างสุขสบาย สภาพการดำเนินชีวิตตามแบบชาวประมงของญวนในไทยไม่ได้แตกต่างไปจากในเวียดนามนัก ชาวญวนยังคงตั้งบ้านเรือนรวมเป็นหมู่เดียวกันเรียงรายริมฝั่งและหันหน้าออกสู่ท้องน้ำ ญวนในกรุงเทพฯ ก็เช่นกัน หมู่บ้านญวนสามเสนและบางโพซึ่งอยู่ติดลำคลองใหญ่ออกสู่ปากน้ำเจ้าพระยาได้ ก็ปรากฏว่าทำการประมง^๑

เมืองพระตะบองและทะเลสาบเป็นแหล่งจับปลาสำคัญของไทย เนื่องจากมีกระแสน้ำไหลเข้าออกทะเลสาบ เวล่าน้ำท่วมจะพาลาตามตักค้างอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นฤดูที่ชาวญวนจะพากันเดินทางมาอาศัยจับปลาหากินอยู่รายรอบทะเลสาบและเมืองพระตะบอง บางก็มาอาศัยอยู่เลย บางก็มาอาศัยอยู่ชั่วคราว มีอาชีพประมงเป็นหลัก นอกจากนั้นก็จะรับจ้างต่อเรือ ซ่อมเรือ ถักอวน และทำเครื่องมือหาปลาชนิดต่าง ๆ หรือหาของป่า ตักไม้มาทำเสาในเมืองพระตะบอง บริเวณรอบเมืองเป็นแหล่งทำนาที่ได้ผลดี สำหรับประมงน้ำจืดนั้น ชาวญวนที่ตำบลปากน้ำโพ เมืองนครสวรรค์ ทำเป็นลำ

^๑ ชุมนุมเรื่องจันทบุรี, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางวรรณจันทวิมล, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘, หน้า ๓๐ - ๓๑ และหน้า ๑๘๕.

เป็นสัน ปัจจุบันพวกญวนที่ทำประมง โดยเฉพาะที่จันทบุรีทำเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งนอกจากจะหาปลาแล้วยังตั้งโรงงานผลิตน้ำปลา ทำรายได้เป็นอย่างดี^๑

อาชีพที่ถนัดต่อมาของญวนคือการเป็นช่างฝีมือ เมื่อพิจารณาจากหลักฐานต่าง ๆ แล้ว ปรากฏว่าชาวญวนในประเทศไทยเป็นสารพัดช่าง ความชำนาญทางการช่างเห็นได้ตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ขณะที่ไทยเริ่มสร้างเมืองและขาดแคลนช่างานุกรช่าง ชาวญวนที่ติดตามองเชียงสือเข้ามาในสมัยนั้น ได้รับราชการเป็นเจ้ากรมช่างต่าง ๆ พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ กล่าวถึงตอนที่องเชียงสือหนีจากไทยว่า ได้พาชาวญวนที่รับราชการไทยเป็นเจ้ากรมช่างสลัก เจ้ากรมช่างไม้ และเจ้ากรมช่างหล่อไปด้วย^๒ นอกจากนั้นชาวญวนยังได้ชื่อว่าชำนาญการต่อเรือมาก^๓ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เกิดความนิยมต่อเรือกำปั่นขึ้น ในหมู่ขุนนางและพระบรมวงศานุวงศ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนอิศเรศกับหลวงนายสิทธิ์ (ต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) เป็นผู้นำในการ

^๑ กบส. กต., หมวดวัฒนธรรม เล่มที่ ๔.๕/๔, ลับ ที่ ๖๔๑/๒๕๐๑, นายปราโมทย์ จงเจริญ เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐเวียดนามใต้ เรียนมายังรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ, ๘ ตุลาคม ๒๕๐๑.

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, (พระนคร : องค์การคากูรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๑๔ - ๑๗.

^๓ Jean Chesneaux, The Vietnamese Nation, (Sydney: Contribution to a History Current Book Distributors PTX.Ltd, 1966) pp. 33 - 54.

ญวนชำนาญการสร้างเรือมานาน ก่อนจะตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส ได้ชื่อว่า เป็นนักต่อเรือที่สามารถที่สุดในเอเชีย และต่อได้เสร็จในเวลาอันสั้น.

คือเรือ พวกญวนเข้ารีตก็ได้เป็นพนักงานต่อเรือ^๑ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ชาวญวนเมืองพนมศก (ขึ้นกับเมืองพระตะบอง) นอกจากจะหาปลาแล้วยังค้าไม้ต่อเรือขายด้วย น่าจะเป็นไปได้ว่าพวกญวนที่อยู่ในเขตที่มีน้ำและป่าไม้ประกอบอาชีพในการต่อเรือขาย

สำหรับอาชีพช่างฝีมือของพวกญวน อาจกล่าวได้แต่เฉพาะชาวญวนเมืองจันทบุรี เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่เอ่ยถึงชาวญวนในที่อื่น เช่น ญวนจันทบุรี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าชาวญวนในเมืองจันทบุรีมีจำนวนมากจนสามารถกุมเศรษฐกิจของเมืองได้ ในรายงานการตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยและเอกสารเกี่ยวกับการเสด็จประพาส มักกล่าวถึงการประกอบอาชีพของญวนในเมืองนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีใน พ.ศ. ๒๔๑๕ ใ้ทรงมีพระราชหัตถเลขาเรื่องการช่างการค้าขายในจันทบุรีและหัวเมืองขึ้นในสมัยนั้นญวนเป็นผู้ผลิตสินค้าต่าง ๆ ที่ใช้และจำหน่ายในจันทบุรีเป็นส่วนมาก ได้แก่ พริกไทย ข้าว กระจงวน เร่ว น้ำตาลทราย ผลพวงหลาย รง แดงอุลิต เสื้อต่าง ๆ กระจอบ ผ้า ผ้าห่อหมาก ผ้าอาบน้ำ เนื้อไม้ ฟืน ไม้ค่างพลู ไม้ระกำ ไม้ตะเคียน ช้างเผือก เป็ดอกปะโลง ไม้แดง กุ้งแห้งฝัก เยื่อเคย ปลิงทะเล ใ้ ยาสูบ ถั่ว คราม หวายพิศเคา ไม้กระยาเลย ฯลฯ สินค้าเหล่านี้ทำให้จันทบุรีมั่งคั่ง เพราะเป็นเมืองท่าสำคัญติดต่อกับเกาะกงและอินโดจีนได้สะดวก โดยอาศัยเรือกลไฟเกินทะเลขนาด ๔๐๐ ตันเข้าจอดในแม่น้ำเมืองจันทบุรีได้^๒ บรรดาสินค้าเหล่านี้ได้จากชาวญวนทำป่าหรือเก็บของป่า ส่วนเสื้อต่าง ๆ นับเป็นสินค้าสำคัญที่เกิดจากความชำนาญเฉพาะของชาวญวน เสื้อในเมืองไทยแบ่งออกเป็น ๔ ชนิด คือ ที่ทอด้วยด้าย กก หรือเสื้อกระจุก เสื้อคอกอ้อ และเสื้อ

^๑ Mgr. Pallegoix, op.cit., tome II, p. 350.

^๒ กจข., ร.๕, บ.๑.๑/๒, เรื่องเสด็จประพาสจันทบุรี, วันพุธ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๒ ปีชวด อัฐศก จ.ศ. ๑๒๓๘. (พ.ศ. ๒๔๑๕).

กกแดง เสื้อจากกล้าไม่เป็นสินค้าซื้อขาย ผู้ต้องการจะสั่งทำหรือเป็นส่วน เป็นของ
กำนันเท่านั้น เสื้อกกหรือที่กรุงเทพฯ เรียกว่าเสื้อกระจุก ทำที่เมืองแกลง เสื้อคอกลม
ทำที่จันทบุรี เป็นเสื้อเหลืองทอให้แก่กันไม่ซื้อขาย ชนิดสุดท้ายคือเสื้อกกแดงนั้น
เป็นสินค้าออกของจันทบุรี มีแต่พวกญวนทำแห่งเดียว ช่างจักสานชาวญวนทำให้เสื้อ
ทอของจันทบุรีมีชื่อว่าเป็นเสื้อดีที่สุดของประเทศ เรียกว่าเสื้อจันทบูรณ์ ส่งออกขาย
เป็นสินค้าออกไปยังประเทศลาว กัมพูชา พม่า สิงคโปร์ นอกจากสานเป็นเสื้อแล้ว
ก็สานกระเป่า กระจ่า และเครื่องใช้อื่น ๆ ด้วย นอกจากนั้นยังทรงกล่าวถึงอาชีพ
ที่ทำแต่เฉพาะชาวญวนคือ การจับปู มีแต่ญวนเข้าริตช่วยกตัญญาเป็นผู้ทำ และการหา
ปลิงทะเลนั้น เป็นอาชีพของญวนกับจีนไหหลำ

ชาวญวนชำนาญในการปั้นหม้อและเป็นช่างโลหะ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เข้าใจ
ว่าพวกญวนช่างโลหะที่มีชื่อรวมอยู่ในเมืองจันทบุรี จากรายชื่อของญวนประจำกอง
หลวงชานามคณิศรในจันทบุรีซึ่งหนีไปเข้าเป็นคนในบังคับฝรั่งเศสนั้น ปรากฏว่าใน
จำนวน ๓๐ คนเศษ นอกจากเป็นชาวประมงและเป็นคนค้าขายจำนวนเล็กน้อยแล้ว
ก็เป็นช่างทำทองและเหล็กเสี้ยทั้งสิ้น^๑ ในพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จ
ประพาสหัวเมืองชายทะเลตะวันออกใน พ.ศ. ๒๔๒๕ มีความตอนหนึ่งว่า "...กลับมา
ลงเรือที่คลองน้ำใสแล้วขึ้นไปเมืองเก่าเพื่อจะไคร้รับของซึ่งให้ช่างทองเมืองจันทบุรี
ทำ..."^๒

นอกจากอาชีพต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้ว ปลายเลอแก้วซ์ เขียนไว้ว่า ชาวญวนมี
อาชีพล่าสัตว์และรับจ้างไร่แรงงานทั่วไปด้วย^๓ ปัจจุบันชาวญวนส่วนมากยังคงดำรง
อาชีพเดิมของบรรพบุรุษของตน ถึงแม้ว่าญวนจำนวนมากจะแยกย้ายไปทำอาชีพอื่นก็ตาม

^๑ กจข., ร.๕ ผ.๓๑/๑๒, สำเนาที่ ๒๑๗๒, รายชื่อคนญวนในกองหลวงชานา
หนีไปรับหนังสือเป็นคนอยู่ในร่วมรังฝรั่งเศส, ๓๐ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๕).

^๒ ฐานุมนมเรื่องจันทบุรี, หน้า ๑๕๔.

^๓ Mgr. Pallegoix, *op.cit.*, p. 324.

ความจำเป็นของสภาพแวดล้อมและกาลเวลา ก็ยังต้องอาศัยความสามารถประจำเชื้อชาติคนอยู่ โดยเฉพาะพวกช่างฝีมือผู้นในเขตตัวเมืองหรือชานเมือง เช่น ในกรุงเทพฯ จะมีร้านถ่ายรูป ร้านตัดเสื้อ กางเกง ร้านซักรีด นอกจากนั้นก็รับราชการเป็นลูกจ้างบริษัทหรือโรงงานต่าง ๆ โดยทั่วไปชาวญวนจะอยู่ที่กึ่งกลางคนพื้นเมือง เพราะชนชั้นชั้นแข็ง ฉลาดในเชิงค้าขายมากกว่า และแม้ว่าในบางครอบครัวจะยากจนบ้าง ก็ช่วยเหลือเกื้อหนุนกันด้วยดี

ปัญหาทางด้านการเศรษฐกิจที่เกิดจากชาวญวนสามแสนคน

ถึงแม้ว่าชาวญวนจะได้อาศัยความสามารถกุมเศรษฐกิจเมืองจันทบุรีได้ แต่โดยทั่วไปชาวญวนในประเทศไทยก็มีฐานะพอเลี้ยงชีพได้เท่านั้น ญวนจันทบุรีเองเคยมีปัญหาการยั้งชีพจนต้องร้องเรียนขอให้รัฐบาลในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ลดเงินภาษีให้บางส่วนญวนในกรุงเทพฯ นั้นดูเหมือนว่าจะมีปัญหามากกว่าญวนในต่างจังหวัด เนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพที่ตนถนัดได้อย่างเต็มที่ เช่น การทำนาและการประมง ประกอบกับเบี้ยหวัดเงินปีที่ไต่จากการทำราชการไม่เพียงพอ จึงต้องอพยพออกจากกรุงเทพฯ ไปหากินในที่อื่น เว้นแต่ญวนที่เป็นช่างและที่ค้าขาย ชาวญวนในตำบลสามแสนได้หันมาหาอาชีพต้มกลั่นและค้าสุราซึ่งทำรายได้ดี แต่เป็นการผิดกฎหมายและก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจให้กับประเทศในเวลาต่อมา

เรื่องญวนค้าสุราเดือนนี้ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๔ จึงจะกล่าวต่อไปว่า นอกจากพวกญวนในตำบลสามแสนวิาททำร้ายพลตระเวนในราวเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ เพราะเหตุที่จับสุราเดือนจนกลายเป็นเรื่องโจษจันกันว่า กองพระเวนกระทรวงนครบาลไร้คุ้มครองภาพ ไม่มีอำนาจเด็ดขาด และยังทำให้พวกญวนเพิ่มจำนวนผลิตสุราเดือนและค้าอย่างเปิดเผยมากขึ้น ในเดือนกรกฎาคม ปีเดียวกันนั้น

^๑Thomas Fitzsimmons, ed., op.cit., p. 70; Bui Quang Tung, op.cit., p. 12.

พระพิพิธภัณฑ์ทวีจารณ์ นายอกรสุรามณฑลกรุงเทพฯ ประจำ ร.ศ. ๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๒, ๒๔๔๔) ไก่กราบบังคมทูลขอถวายอกรสุราคืนตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นต้นไป เนื่องจากขาดทุนเป็นเงินถึง ๔,๕๐๐ ซึ่งเศษ (ราว ๓๖๐,๐๐๐ บาท) หลังจากที่ทำอกรอยู่เป็นเวลา ๑ ปี ๓ เดือน ตามข้อตกลงนั้น แต่ละปีจะต้องส่งเงินอกร ๕๐,๔๐๑ ชั่ง (๑,๖๓๒,๐๕๐ บาท) หลวงพิพิธภัณฑ์ทำไม่สามารถทำตามสัญญาได้ โดยอ้างว่าเป็นเพราะการทำนาไม่ค่อยไถ่ผล เกิดชวายุากหมากแพงและมีการลักลอบต้มสุราเถื่อนชุกชุมมากขึ้นกว่าเดิม จึงขอคืนอกรและยอมให้บริษัทยุโรปทั้งหมดของคนเป็นของหลวง จะขอผ่อนใช้หนี้ก็กลัวที่จะขาดทุนต่อไปและล้มละลาย^๑

โดยแท้จริง เมื่อพระพิพิธภัณฑ์ทำได้อธิบายให้พลตระเวนช่วยปราบพวกฉวยต้มสุราเถื่อน พลตระเวนทำการไม่สำเร็จ รัฐบาลไทยเห็นว่าไม่สามารถจะเร่งรัดเงินอกรได้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นการไม่ชอบธรรม เนื่องจากพลตระเวนมีส่วนรับผิดชอบในเหตุที่ทำให้นายอกรขาดทุนด้วย นับว่าการที่ฉวยต้มสุราเถื่อนก่อความเสียหายให้แก่ผลประโยชน์ของแผ่นดิน พวกพ่อค้าปลีกไต่หน้ไปสนใจสุราเถื่อนเนื่องจากราคาถูกกว่า ส่วนผู้รับผูกขาดก็หมดความเชื่อถือรัฐบาล

ในการประมูลรับทำอกรสุราต่อจากพระพิพิธภัณฑ์ทำซึ่งต้องรับผูกขาดงวดละ ๓ ปีนั้น นำความลำบากมาให้รัฐบาลที่จะหาผู้รับทำอกร เพราะพระพิพิธภัณฑ์ทำขาดทุนและขณะนั้นผู้รับทำภาษีอื่น ๆ ก็ไม่มีใครได้กำไร วิตกกังวลว่ารัฐบาลไม่มีอำนาจอุดหนุนทำอกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรื่องที่ซัดซังของการจับสุราเถื่อนบ้านญวนสามแสนกลายเป็นเหตุให้ราคาประมูลต้องตกต่ำลงยิ่งกว่าที่ควร เพราะผู้รับทำภาษีถือเป็น

^๑ กจข., ร.๕, ก.๑๔.๑ข/๒๐, เรื่องพระพิพิธภัณฑ์ทวีจารณ์ (ฮกเจ็ง) เป็นหนี้หลวงรายเงินอกรสุราค้าง, พระพิพิธภัณฑ์ทำกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕, ๑๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓).

โอกาสลดราคาเพื่อหากำไรเพิ่มมากขึ้น^๑ ในศกต่อมาเมื่อหลวงไมตรีวานิชรับเป็น
 นายอกรสุรามณฑลกรุงเทพฯประจำ ร.ศ. ๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๔,
 ๒๔๔๕, ๒๔๔๖) ราคาประมูลตกต่ำลงเป็นปีละ ๑๐,๔๐๕ ชั่ง (๘๓๒,๔๐๐ บาท)
 หลวงไมตรีได้กำไร จึงได้รับทำในศกต่อมาคือ ร.ศ. ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๗,
 ๒๔๔๘, ๒๔๔๙) และได้เพิ่มราคาประมูลให้สูงขึ้นบ้างโดยส่งปีละ ๑๔,๐๐๐ ชั่ง
 (๑,๑๒๐,๐๐๐ บาท) อย่างไรก็ตามก็ หลังจากรับทำอกรแล้วเป็นเวลา ๑ ปี ๗ เดือน
 หลวงไมตรีก็ไ้ครองขอคืนอกรเพราะขาดทุนอย่างมากมาย เนื่องจากสุราเดือนชุกชุม
 จำหน่ายสุราไม่ได้

"...โดยเหตุที่จำหน่ายสุราตกต่ำไปเป็นอันมากนั้น
 เพราะสุราเดือนมีชุกชุมเป็นอันมากคือที่บ้านญวน
 ตำบลสามเสนเป็นต้น และเงินทุนในบริษัทอกรสุรานี้
 หมดลง แลพวกหุ้นส่วนก็ไม่ยอมลงทุนอีกต่อไป..."^๒

หลวงไมตรีจะขอคืนอกรสุราศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) เช่นเดียวกับที่
 พระพิพิธภัณฑฯ คืนอกรศก ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔) แต่กรณีนี้กรมพระคลังมหาสมบัติไม่
 ยินยอม อ้างว่าไม่เหมือนกัน หลวงพิพิธภัณฑฯขาดทุนจริงถึงกับหมดตัว ไม่มีหนทางทำ
 ต่อไปได้ แต่หลวงไมตรีคืนเพราะเห็นว่าจะมีทางเสียทั้งที่ประมูลได้ในราคาต่ำกว่า
 ตามสัญญาผู้ผูกขาดยอมจะตองหาทางรักษามลประโยชน์ของตนเอง และเรื่องสุราเดือน
 นั้น นายอกรก็มีอำนาจจับกุมอยู่แล้ว หลวงไมตรียังคงยืนยันจะขอคืนอกร และย้ำ

^๑ กจร., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๐, ที่ ๒๑๖/๕๔๒๓, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
 กรมหมื่นมหิศราชหฤทัย กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕, ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๘
 (พ.ศ. ๒๔๔๓).

^๒ กจร., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๔, คำร้องของหลวงไมตรี นายอกรสุราม
 มณฑลกรุงเทพฯขอคืนอกรสุรา, ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

เหตุผลว่าได้ขาดทุนเสมอมาจนไม่อาจดำเนินกิจการต่อไป เพราะไม่สามารถปราบพวกญวนที่ลักลอบค้าสุราเถื่อนได้

"...พวกญวนมีใจกำเริบตั้งตมกลั่นสุราเถื่อนและจำหน่ายเป็นการเปิดเผยขายให้แกราษฎรทั่วไป มีก๊อบลักขมขม ความซาวรานแลขาวเรือในเวลาดูกกลางคืน ชาพระพุทธรเจ้า ไคร่อง ซอตุกรมกองตระเวนให้ตั้งโรงพักในบานญวน ส่วนคางไซสรอยแลเงินเคียนสำหรับพนักงาน ชาพระพุทธรเจ้า จะยอมออกเงินเองเพื่อพวกญวนจะได้มีความยำเกรง จุน บัคนี้อย่างใดความกรรณาจากเจาหนาที่ไม ชาพระพุทธรเจ้า จักไหนายตรวจสุราพรอมควยพลตระเวนไปตรวจจับ พวกญวนก็ออกซัดขวางโดยอาการต่าง ๆ ถึงกับไซอาวฐเป็น ออกคอสูยึงพลตระเวน กระทุรวงนครบาลก็ยังไม่สามารถ จะจับตัวญึงใด เพราะเหตุนี้เป็นการเหลือสติกำลังที่ ชาพระพุทธรเจ้าจะตรวจจับสุราเถื่อนบานญวนใด..."^๑

นอกจากนั้นผู้ที่ซื้อสุราเถื่อนเมื่อถูกจับได้พร้อมของกลาง แล้วสารภาพว่าซื้อมาจากบ้านญวน ถ้าน้ำสุราที่จับได้มีไม่ถึง ๕ ทะนานก็จะเอาโทษไม่ได้ ในราว พ.ศ. ๒๔๔๘ ร้านค้าสุราต่างประเทศทวีจำนวนขึ้นมาก ประกอบกับเลิกบ่อนเบี้ยใน มณฑลกรุงเทพฯ และสุราเถื่อนจากหัวเมือง ซึ่งราคาถูกกว่าทะเลลักเข้ามาในกรุงเทพฯ นายอกรขอให้ตั้งค่านตรวจจับไม่สำเร็จ จึงทำให้การจำหน่ายสุราตกลงไปกว่าครึ่ง ในศก ๑๒๓, ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๗, ๒๔๔๘) ทองขาดทุนประมาณเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท จึงต้องขอคืนอากรสุราศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรราชฤทธิโยไม่ทรงพอพระทัยการขอคืนอากร เพราะทำให้เกิดผลเสียแก่รายได้ของรัฐบาล เกิดปัญหาที่จะต้องจัดการประมุล

^๑ กจข., ร.๕, ค.๑๔.๑๒/๒๘, เรื่องหลวงไมตรีารองขอคืนอากรสุรา, ๑๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔.

อาการใหม่ซึ่งราคาจะต้องตกลงอีก ทรงกล่าวแกชออาจของนายอาการว่าไม่เป็นเหตุผลที่สมควร เพราะเหตุขัดข้องของนายอาการนั้นไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้น เช่นคำร้องทุกข์ที่ว่ากระทรวงนครบาลระงับสุราเดือนสามเสนไม่ได้ ก็ปรากฏว่า สุราเดือนสามเสนมียากกว่า ๓๐ ปีแล้ว นายอาการได้ตระหนักถึงปัญหาอันว่าสุราเดือน เมื่อมีกำไรก็ไม่ว่ากล่าวอันใด แต่พอขาดทุนจึงยกเป็นเหตุผลสำคัญขอคืนอาการ อย่างไรก็ตามก็รัฐบาลจำต้องยอมรับคืนอาการ เพราะนายอาการขาดทุนจริงถึงกับเลหลังทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ให้กับรัฐบาล ต่อมารัฐบาลแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยจัดให้ประมูลเพียงปีเดียวคือศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ซึ่งเป็นงวดที่หลวงไมตรีฯรับไปทำ แต่การประมูลครั้งนี้เป็นวิธีที่นายอาการเอาเปรียบรัฐบาลโดยจัดตั้งตัวแทนคนใหม่มาประมูลราคาต่ำเพื่อขาดทุนไว้มาก ๆ ปรากฏว่าเมื่อรัฐบาลเห็นว่าราคาประมูลปีเดียวตกต่ำลงมาก จึงจะจัดให้ประมูลเป็นงวด ๓ ปี ติดต่อกันคือ ศก ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๔๘, ๒๔๕๐, ๒๔๕๑) ทำให้เงินประมูลสูงขึ้น นายอาการที่ประมูลได้ในงวดปีเดียวก็กลับถอนตัวออกไป การประมูลงวด ๓ ปีนั้น กระทรวงพระคลังเห็นว่าจะทำประโยชน์ให้กับนายอาการได้มากกว่า เพราะมีสัญญาว่านายอาการเก่าต้องรับชดใช้เงินที่ประมูลตกขาดไปของศก ๑๒๕ ซึ่งถูกประมูลตกต่ำลงมาก จึงได้นำเอาราคาประมูลประจำศก ๑๒๖, ๑๒๗ มารวมเฉลี่ยเงินตกขาดไป ๒,๓๕๐ ชั่ง (๑๕๑,๒๐๐ บาท) หลวงไมตรีฯ แสดงความเดือดร้อนว่าวิธีนี้ทำให้ต้องเสียเงินมากกว่าที่ประมูลเพียงปีเดียว และพูดกล่าวถวายฎีกาขอลดค่าอาการ ในที่สุดสองปีต่อมา ปัญหาการชดเชยเงินชดใช้ขึ้นอยู่กับพิจารณาของพระยาสุรียานุวัตร (เกิด บุญนาค) เสนาบดีกระทรวงพระคลังใน

^๑ กจธ., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๘, ที่ ๑๕๔/๖๑๕๑, กรมหมื่นมหิศรากรราชบัณฑิตย์
พลรัฐกาลที่ ๕, ๒๔ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔.

^๒ กจธ., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๘, ที่ ๗๒/๒๓๒๘, พระยาสุรียานุวัตรพล
กรมขุนสมมตยา, ๑๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘).

พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๕๐ ท่านเห็นว่าสาเหตุที่นายอากรชาดทุน ไม่ได้อยู่ที่สุราเถื่อนชุกชุมเป็นสำคัญ แต่เป็นเพราะคุณภาพสุราของนายอากรต่ำหวังกำไรมากจึงลงทุนน้อย ตมรสอน ขायราคาแพง สุราเถื่อนมีรสแรงแต่ราคาถูก ผู้คนชอบมากกว่าจึงห้ามสุราเถื่อนไคยาก เพราะเป็นการฝืนความต้องการของตลาด การที่นายอากรขอคืนอากรจึงเป็นการปิดความรับผิดชอบให้รัฐบาล นายอากรจะรับแต่ที่เป็นกำไร น่าจะต้องให้ชดใช้เงินที่ตกขาดไปจนเต็ม ไม่เช่นนั้นจะเป็นเยี่ยงอย่างต่อไปได้และเสียหายต่อรายได้ของแผ่นดิน ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นจันทบุรีนฤนาถ เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๖) ทรงพระดำริจะใช้พวกของหลวงไมตรีฯให้คอยกีดกันพวกนายอากรชนิดต่าง ๆ ไม่ให้รวมหัวกันได้ พวกนายอากรมักชอบรวมกันหาทางเอาเปรียบรัฐบาล เพราะหลวงไมตรีฯได้แสดงตัวตั้งแต่แรกแล้วว่าไม่รวมกับใคร จึงจะทรงใช้หลวงไมตรีฯโดยลดหย่อนเงินให้ เพื่อหลวงไมตรีฯและพวกจะดำเนินกิจการภาษีอากรต่อไปได้^๑

ในที่สุดหลังจากที่ปัญหาต้องยืดเยื้อนานถึง ๓ ปี ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ลดเงินชดใช้ให้เหลือเพียง ๖๐๐ ชั่ง (๔๔,๐๐๐ บาท)^๒ ปรากฏว่าพวกนายอากรได้ถือเอาเป็นแบบอย่างธรรมเนียมของหลวงไมตรีฯที่จะขอคืนอากรเพื่อให้ประมูลใหม่ ในราคาต่ำลง ตั้งแต่ยังไม่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ลดเงินให้หลวงไมตรีฯ เสียด้วยซ้ำ ดังที่กรมหมื่นจันทบุรีกราบบังคมทูลว่า

"...การภาษีอากรผู้ขาดซึ่งผู้รับทำแล้วส่งเงินหลวง
ไม่ใคร่ผู้รับของส่งคืนว่าประมูลใหม่เงินตกค่าไป ผู้รับ
ทำเคินขวางวาทามขอสัญญาและพระ ราชบัญญัติก็ต้องไว้

^๑ กจข., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๘, กรมหมื่นจันทบุรี กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕, ๒๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๐).

^๒ กจข., ร.๕, ค.๑๔.๑๗/๒๘, ที่ ๒๗/๒๔๗๖, พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ พระราชทานกรมหมื่นจันทบุรี, ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘.

แต่ธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาจะคงเป็นอย่างไรแน่ ยิ่งหา
ทราบเกล้าตลอดไม..."^๑

การที่นายอกรสุราส่งอกรคืนให้แก่รัฐบาลก่อให้เกิดปัญหาและความเสียหาย
แก่ประเทศ โดยเฉพาะแก่นายอกรหวย นายอกรม่อนเบี้ยและอกรอื่น ๆ ซึ่งทำ
รายได้ให้มาก มาขอลดเงินอกร เช่นนายอกรสุราบาง ใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้มี
การปรึกษา จัดการเปลี่ยนแปลงภาษีอกรสุราที่เคยให้นายอกรผูกขาดมาเป็นของ
รัฐบาล ก่อกำเนิดโรงสุราบางยี่ขันของรัฐบาลขึ้น นับได้ว่าการที่ชาวญวนค้าสุราเดือน
เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชนแ่เศรษฐกิจของประเทศ และมีส่วนก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงลักษณะการหารายได้การค้าสุราของรัฐบาล จากการทำปล่อยให้เอกชน
ผูกขาด กลับโอนมาเป็นกิจการของรัฐบาลเองในเวลาต่อมา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กจร., ค.๑๔.๑๒/๒๘, ที่ ๒๗/๒๔๗๒, กรมหมื่นจันทบุรีราจภักดิ์
รัชกาลที่ ๕, ๒๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘.

การศึกษาชาวญวนในประเทศไทยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะสังคมและความเป็นอยู่ของชาวญวนในประเทศไทย

การที่ชาวญวนในประเทศไทยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ร่วมกันตามเชื้อชาติ และภาษานั้น นอกจากรัฐบาลไทยจะเป็นผู้จัดการให้เป็นคั้งนั้นแล้ว ยังเป็นเพราะชาวญวนนิยมเช่นนั้นเองด้วย ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พวกญวนที่อพยพมาอาศัยอยู่เอง จะตั้งหลักแหล่งในเมืองหรือบริเวณรอบเมือง หรือในหมู่บ้านใหญ่มากกว่าจะกระจ่ายอยู่ตามชนบท และจะอยู่รวมเป็นหมู่กับพวกเดียวกัน แยกต่างหากไม่ปนเปกกับคนไทย นับเป็นเวลานานก่อนที่พวกญวนเหล่านี้ เช่นที่ สกลนครและอุบลราชธานี จะได้แยกย้ายออกมาอาศัยทำมาหากินอยู่ร่วมกับคนไทย^๑

เราไม่อาจศึกษาสภาพความเป็นอยู่และระเบียบสังคมของคนญวนในสมัยรัชกาลที่ ๕ หรือก่อนหน้านั้นได้ เพราะไม่มีข้อมูลเพียงพอ หรือแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเลย แต่เท่าที่พิจารณาสังเกตข้อมูลเกี่ยวกับชาวญวนทางการเมืองการปกครองแล้วนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่าลักษณะการอยู่รวมเป็นหมู่ของชาวญวนในประเทศไทยเป็นแบบนิคม ซึ่งจะเปรียบเทียบได้อย่างคร่าว ๆ ว่า มีความคล้ายคลึงกับประชาคมของชาวญวนในเวียตนามในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

การปกครองแบบประชาคมในเวียตนามเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าจักรพรรดิมีนมาง (พ.ศ. ๒๓๖๓ - ๒๓๘๔) เมื่อทรงปฏิรูปการปกครองให้ตั้งเกียและโคชินจีนเป็นมณฑลที่มีอำนาจปกครองท้องถิ่นมาก เพราะห่างไกลจากเมืองหลวง และมีอุปราชหรือข้าหลวงมีอำนาจควบคุมทั่วทั้งภาค แต่ละมณฑลประกอบด้วยจังหวัดหรือดินท์ (Tinh) มีข้าหลวงจังหวัดหรือตงคก (Tong - doc) รับผิดชอบกิจการทุกอย่างเว้นแต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายแรง ขุนนางรองจากข้าหลวงแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันต่าง ๆ คือ

^๑ Joanne Schrock, op.cit., pp. 40 - 41.

ผู้บริหารงานการคลังเรียกว่าอันสาตหรือวานอัน (An - sat หรือ Quan - an) งานการศึกษาเรียกว่ากค ฮก (Moc - hoc) และงานการทหารเรียกว่าลันบิन्ह (Lanh-binh) การบริหารการปกครองทั้งหมดของจังหวัดอยู่ภายใต้อำนาจของตงกค เช่นเดียวกับที่อำนาจปกครองประเทศโยงเข้าสู่ศูนย์กลางคือกรุงเว้ เมืองหลวงในขณะนั้น

ในการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลหรือฮูเยิน (Huyen) เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดรองลงมาจากอำเภอหรือฝู (Phu) แต่การปกครองตำบลเป็นอิสระ จากอำเภอต่างมีคณะบริหารซึ่งรับผิดชอบอำนาจบริหารและตุลาการ คณะบริหารจะคัดเลือกจากสมาชิกที่มีชื่อเสียง เก่งหรือเป็นที่ยกย่องนับถือมีหน้าที่ติดต่อกับขุนนางหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในเรื่องการภาษีและเกณฑ์ทหารหรือแรงงาน ในทางทฤษฎีผู้ที่ถูกเกณฑ์หรือมีชื่อในทะเบียนเท่านั้น เป็นผู้จ่ายภาษีทดแทน ใต้แก่พวกกสิกรที่มั่งคั่งหรือข้าราชการตามอันดับที่ระบุไว้ ผู้บริหารจะเป็นผู้จัดการกิจการในประชาคมทุกด้าน ตั้งแต่การเปลี่ยนเวนคืนที่ดินของหมู่บ้าน เรื่องภาษีและเกณฑ์แรงงานจนถึงตัดสินคดีความเบ็ดเตล็ดชนิดลงโทษสถานเบา^๑ แต่ละตำบลประกอบด้วยหมู่บ้านหรือตง (Tong) ซึ่งมีหัวหน้าคือไคตง (Cai Tong) คณะบริหารของตำบลหรืออำเภอ และหมู่บ้านนี้เป็นส่วนประกอบของการปกครองประชาคม ซึ่งเป็นหน่วยขั้นพื้นฐานทางสังคมของเวียคนาม ศูนย์กลางของประชาคมคือศาลาประชาคมหรือคินห์ (Dinh)^๒

ประชาคมในเวียคนามเป็นหน่วยสำคัญทางเศรษฐกิจของสังคมกสิกรรมเพราะเป็นหน่วยผลิตรายการกสิกรรมและงานช่างต่าง ๆ อันเป็นอาชีพหลักของแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านจะประกอบอาชีพที่พวกตนเลือกตามถนัดเป็นอย่าง ๆ ไปและทำเหมือนกันทั้งหมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีหมู่บ้านช่างปั้นหม้อบาง ช่างจักสานบาง ที่ดินของหมู่บ้านจะถูกแบ่งออก

^๑ Jean Chesneaux, op.cit., pp. 48 - 50.

^๒ Milton E. Osborne, The French Presence in Cochinchina and Cambodia, (Cornell U. Press, 1969), pp. 17 - 18.

เป็นที่ดินส่วนตัวและของประชาคม หรือที่เรียกว่ากงเตียน (Cong Dien) ซึ่งพวก
กสิกรที่มีฐานะมั่งคั่งจะผลัดเปลี่ยนเวรกันแบ่งเอาที่ดินที่เพาะปลูกแล้วจำนวนหนึ่งในสี่
มอบให้เป็นสมบัติส่วนรวมของประชาคม ศาลาประชาคมเป็นที่สำคัญเพราะเป็นศูนย์
รวมสมาชิกที่มารวมกันในทุกวาระและเพื่อกิจการทุกอย่าง สำหรับประชุมว่าควร
เกี่ยวกับการปกครองหรือผลประโยชน์ของประชาคมจนถึงประกอบพิธีตามประเพณี
และศาสนา^๑ ลักษณะประชาคมดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแก่
คนในสังคม ทำให้ผูกพันกับหมู่คณะของตนและมองเห็นความสำคัญของสังคมมากกว่า
ส่วนบุคคลซึ่งเป็นหลักสังคมนิยม

หมู่บ้านชาวจีนในประเทศไทยมีลักษณะคล้ายประชาคมชาวจีนในเวียดนาม
โดยเฉพาะระเบียบการปกครอง ผู้บริหารหมู่บ้านได้รับคัดเลือกจากผู้มีชื่อเสียงเด่น
และเป็นที่ยกย่องนับถือ มีหน้าที่เก็บภาษีและเกณฑ์แรงงาน ควบคุมดูแลความเรียบร้อย
ของกิจการทุกอย่างในหมู่บ้านตลอดไปจนถึงการชำระคดีความเล็ก ๆ น้อย ๆ
หัวหน้าหมู่บ้านต้องติดต่อกับขุนนางที่ได้รับมอบอำนาจจากรัฐบาลมาจัดการเรื่องภาษี
และเกณฑ์แรงงานเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา แต่พอถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ
ไม่ปรากฏว่ามีขุนนางไทยสำหรับทำหน้าที่ติดต่อกับหัวหน้าหมู่บ้านแต่อย่างใด เว้นแต่
ในต่างจังหวัดที่ผู้ปกครองท้องถิ่นจะเป็นผู้เก็บภาษีและเกณฑ์ชาวจีนได้โดยผ่านทาง
หัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นผู้มียศและตำแหน่งทางการปกครองจากรัฐบาลไทย ใน
กรุงเทพฯชาวจีนได้รับยกเว้นการเก็บภาษี เนื่องจากเป็นข้าราชการได้เบี้ยหวัดเงิน
ปี หัวหน้าหมู่บ้านมีตำแหน่งเป็นจางวางกรมหรือเจ้ากรมรับผิดชอบการเกณฑ์แรงงาน
และกำหนดการผลัดเวรทำราชการ

ประชาคมในเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เกิดจากการปฏิรูปการ
ปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิมีนมาง สังคมที่เป็นแบบกสิกรรมและการที่มีระเบียบ

ครอบครัวแบบรวมเครือญาติ ลูกชายคนโตสืบทอดอาชีพมรดกและที่ดินส่วนใหญ่จากบิดา
 เอื้ออำนวยให้สามารถจัดระเบียบการปกครองและสังคมแบบประชาคมเป็นผลสำเร็จ
 ด้วยดี สำหรับหมู่บ้านชาวนวนในประเทศไทยเกิดขึ้นเพราะรัฐบาลไทยต้องการ
 ความสะดวกในการปกครองชนหมู่น้อย โดยคล้อยตามระเบียบสังคมและการปกครอง
 ของไทย ชาวนวนถูกจัดให้อยู่รวมกันเพื่อรับราชการในกรมเดียวกันเป็นส่วนมาก
 ส่วนที่ประกอบอาชีพอื่นก็อาศัยตามความถนัดและเลียนแบบกันโดยปริยาย อาชีพคนวน
 ในไทยส่วนใหญ่จึงมักเหมือนกันเป็นหมู่บ้านไป แต่หมู่บ้านชาวนวนไม่ได้เป็นหน่วยผลิต
 ทางเศรษฐกิจตามระเบียบสังคมการปกครองแบบในเวียคนาม เพราะถึงแม้จะเป็น
 ที่รู้กันว่า หมู่บ้านวนมีอาชีพเหมือน ๆ กันจนเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวที่มีชื่อเสียง
 แต่ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ เช่นที่จันทบุรีจะประกอบอาชีพหลายชนิด เช่น เป็นช่างทอง
 ช่างจักสาน ชาวประมง การที่มีอาชีพเหมือนกันเป็นผลจากการอยู่รวมพวกเดียวกัน
 ในเครือญาติเดียวกันเหมือนในเวียคนามเช่นกัน เป็นธรรมดาที่อาชีพใดทำรายได้ดี
 ก็มักเอาอย่างกันและร่วมมือกันทำ เช่นที่พวกวนสามแสนคำสุราเถื่อนกันทั้งหมู่บ้าน
 เป็นต้น แต่ไม่อาจถือได้ว่าการจัดให้อยู่รวมกัน จะเป็นเหตุให้เกิดการกะเกณฑ์ให้มี
 อาชีพอย่างเดียวกันได้อย่างเคร่งครัดเหมือนประชาคมในเวียคนาม

ในเรื่องที่ดินนั้น การเวนคืนที่ดินให้เป็นของประชาคม เป็นระเบียบที่พระ
 จักรพรรดิทรงบัญญัติขึ้น ส่วนในประเทศไทยไม่มีระเบียบดังกล่าว ที่ดินที่วนอาศัยอยู่
 เป็นที่พระราชทานเกือบทั้งหมด

ศาลาประชาคมในเวียคนามทำให้การรวมหมู่มีความหมายมากกว่าหมู่บ้านชาวน
 ในไทย เพราะศาลาประชาคมเป็นที่รวมทุกอย่างของคนในตำบล กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
 กับคนในตำบลจะกระทำกันที่ศาลานี้ เป็นที่แสดงถึงความยุติธรรมและเสมอภาคทาง
 สังคม ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านชาวนในไทยเห็นจะพออนุมานได้ว่าเหมือนกับโบสถ์
 ในคริสตศาสนา โบสถ์เป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาและประเพณีเกี่ยวกับชีวิตความเป็น
 อยู่ของชาวนวนที่นับถือศาสนาคริสต์ บาทหลวงประจำโบสถ์เป็นผู้ให้คำปรึกษาและตัดสิน
 ความเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากนั้นโบสถ์ยังเป็นที่ประชุมในโอกาสต่าง ๆ นับว่าเป็นที่

รวมจิตใจของคนงานที่อยู่ในนิคมเดียวกันได้เป็นอย่างดี ส่วนในกลุ่มชาวนานที่นับถือศาสนาพุทธนั้น ไม่อาจถือเอาวัดเป็นเสมือนศาลาประชาคมได้เลย เพราะไม่ได้อยู่ในลักษณะดังกล่าว

ปัญหาที่เกิดจากการจัดให้ชาวนานในประเทศไทยอาศัยอยู่แบบรวมหมู่

เมื่อรัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ ยินยอมและจัดการให้ชาวนานอยู่รวมในพวกเดียวกันนั้น ใ้หวังผลทางด้านการปกครองเป็นสำคัญ และเป็นการจัดตามประเพณีในสมัยอยุธยา รัฐบาลไม่ได้คาดคิดว่าการจัดให้ชาวนานอยู่รวมหมู่กันนี้ จะก่อปัญหาและผลเสียทางด้านการเมืองการปกครองได้ในเวลาต่อมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ หมู่บ้านชาวนานในตำบลสามเสน กลายเป็นหมู่บ้านปิดที่กระทรวงนครบาลไม่อาจเข้าไปควบคุมรักษาความเรียบร้อยได้อำนาจการปกครองอยู่ที่พระยาบวรภานุซึ่งถือว่าหมู่บ้านชาวนานอยู่ใต้ความบังคับของกระทรวงกลาโหมเท่านั้น เมื่อมีการจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นแบบใหม่ จึงปรากฏว่าบ้านชาวนานสามเสนได้รับการยกเว้นโดยทางปฏิบัติคือ ไม่ได้อยู่ในอำนาจของกระทรวงนครบาล บ้านชาวนานกลายเป็นแหล่งของสุมกระทำการสิ่งผิดกฎหมายอย่างไม่เกรงอำนาจกฎหมายบ้านเมือง ผู้รายที่จี ทำร้ายร่างกายเสร็จแล้วหนีไปแอบในหมู่บ้าน เมื่อพลตระเวนพยายามจับมักได้รับการตอบโต้ถึงบาดเจ็บ และด้วยความอึกเขิมของพวกคนร้าย ในตอนกลางคืนมีการลอบยิงปืนอยู่เนือง ๆ อย่างไม่เกรงพระราชอาญา ทั้งที่หมู่บ้านชาวนานอยู่ใกล้พระราชวังสวนกุหลาบ ซึ่งเสด็จประทับแรมเสมอ ผู้ปกครองชาวนานในหมู่บ้านอ้างว่าไม่อาจควบคุมพวกชาวนานได้และขอให้กระทรวงนครบาลช่วย การที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กจช., ร.๕, น.๑.๑/๒๓๕, ที่ ๑๑๘/๑๕๔๑๖๑, กรมหลวงนเรศฯ พระราชทานพระราชหัตถเลขาแก่พระประชากรกิจวิจารณ์ เจ้ากรมกองอำเภอกุสิศ, ๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๕).

นครบาลไม่กล้ายื่นมือเข้าจัดการกับชาวญวนนั้น ได้กล่าวอย่างละเอียดแล้วในเรื่อง
ญวนสามแสนคำสุราเถื่อนว่า กระทรวงนครบาลเป็นฝ่ายเข้าใจผิดว่าคนไม่มีอำนาจ
ดูแลความสงบในหมู่บ้านญวน อีกประการหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะเห็นว่าพวกญวนนี้
นับถือคริสตศาสนา อยู่ในความบังคับของบาทหลวงมาแต่เดิม และในกรณีญวนคำ
สุราเถื่อนซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านกระทำผิดก็จริงเป็นอันว่าไม่สามารถลงโทษญวนได้
อั้งเตียน (Aung Theine) หัวหน้ากองตำรวจประจำเตาสุราสามแสนเป็นผู้หนึ่ง
ที่กล่าวถึงสาเหตุของการที่ญวนทำผิดกฎหมายครั้งนี้ว่า เกิดจากการอยู่รวมเป็นหมู่
ของพวกญวนเป็นสำคัญ

...แม้ว่ารัฐบาลจะไม่เห็นว่าการทุจริตคอกฎหมายของ
พวกญวนจะทำความเสียหายแก่รายได้ของรัฐบาลแต่
อย่างไรก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวของพวกญวนนา
จะเป็นบทเรียนสำคัญให้รัฐบาลตระหนักถึงความรู้สึก
ผูกพันต่อหมู่คณะอย่างรุนแรงซึ่งเป็นสิ่งปกติธรรมดา
สำหรับคนโดยทั่วไปที่ต้องมาอาศัยรวมเป็นชุมชนที่มี
เชื้อชาติเดียวกันและอยู่โคกเคี้ยวท่ามกลางคนแปลกหน้า
สิ่งนี้จะกระตุ้นให้พวกญวนทำการต่อต้านกฎข้อบังคับทาง
กฎหมาย และจะไม่ยินยอมเลยที่เดียวโดยเฉพาะเมื่อ
อำนาจกฎหมายนั้นถูกนำมาใช้บังคับจับกุมพวกเขา...
ควยเหตุนี้จึงเห็นควรจะปราบปรามบ้านญวนให้โดย
จริงจัง..."^๑

ความคิดเห็นของอั้งเตียนนี้มีข้อเท็จจริงสนับสนุนอยู่มากทีเดียว โดยเฉพาะ
เมื่อฝรั่งเศษเข้ามามีอิทธิพลเหนือไทย ชาวญวนบางพวกได้ถือโอกาสกำเริบทำผิด
กฎหมายสร้างความยุ่งยากแก่รัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก คดีเกี่ยวกับพวกญวนที่เกิดขึ้น
ระหว่างที่ฝรั่งเศษมีอิทธิพลในไทยนี้ มักเป็นเรื่องที่เกิดจากญวนที่แอบอิงอาศัยความ

^๑ กจธ., ๖.๕, น.๔๒.๔๐/๔๑, Aung Theine, Chief Inspector of
Polices Spirit Farm to Eric St. J. Lawson Esquire, Commissioner
of Police, Oct 31, 1903.

มองกันจากฝรั่งเศสอย่างไม่ถูกต้องและเป็นเรื่องฉวนในบังคับฝรั่งเศสรวมกลุ่มเที่ยว
 กระทำการข่มเหงราษฎรไทย ฝ่ายไทยไม่อาจจัดการให้เรียบร้อยได้อย่างแท้จริง
 เลย พวกฉวนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยฉรรรจอบรวมกลุ่มกันไม่ต่ำกว่าสิบคนเสพสุรา
 ตั้งบ่อนการพนัน สูบฝิ่น และเกะกะอันธพาลในเขตตลาด จนต้องประทะกับกำลัง
 รักษาความสงบของฝ่ายไทยเสมอ เช่นที่อุบลราชธานี พวกแคว (ฉวน) ในบังคับฯ
 ทำผิดกฎหมาย ทะเลาะวิวาทกับราษฎรและทหารไทยที่ประจำอยู่บ่อยครั้ง ตำรวจ
 ราษฎรที่รักษาการอยู่ไม่สามารถจัดการได้ เนื่องจากพวกฉวนใช้วิธีอันธพาลรวมพรรค
 พวกจำนวนมากกว่า เขากลุ่มรวมทำร้าย พวกฉวนได้ก่อกวนความสงบสุข เป็นผลเสีย
 ต่อเศรษฐกิจของอุบลฯ จนกระทั่งรองกงสุลฝรั่งเศสประจำอุบลฯเองยอมห้ามพวก
 ฉวนไม่ให้ออกเดินบนถนนเมื่อเกินเวลา ๑๕.๐๐ น.ไปแล้ว^๑ ในกรุงเทพฯ นอกจาก
 ที่สามเสนแล้ว พวกฉวนในบังคับฝรั่งเศสมักวิวาทและรวมทำร้ายพลตระเวนไทยที่บ่อน
 บางรักเสมอ และเมื่อเหตุการ์ณเช่นนี้เกิดขึ้นในพระตะบองและจันทบุรี พวกราษฎร
 ฉวนเองเมื่อหาที่พึ่งไม่ได้นอกจากต้องเข้าไปในบังคับฯ ก็พากันเข้าเป็นพวกอั้งยี่ใน
 จันทบุรี พวกอั้งยี่แบ่งออกเป็น ๒ ก๊ก ไก่แก้ว ก๊กยี่ฮก ประกอบด้วยคนฉวนและคนจีน
 ในบังคับฝรั่งเศส และก๊กยี่เอง สองก๊กนี้วิวาทกันอยู่เสมอ พวกที่เคียดแค้นที่สุดคือ
 พวกที่ไม่เข้ากับฝ่ายใดเลย^๒ ในเมืองพระตะบองในราว พ.ศ. ๒๔๒๖ มีพวกอั้งยี่
 เกิดขึ้นหลายก๊ก หัวหน้าเป็นคนจีน พระยาทพมราเจ้าเมืองได้สนับสนุนก๊กใหญ่ไว้
 เพื่อเป็นกำลังอิทธิพลทางการปกครอง ก๊กนี้ประกอบด้วยคนจีน ฉวน และเขมร ต่อมา

^๑ กจข., ม.๒.๒๑ก/๑๐๒, ที่ ๔๐๑๒/๓๕๕๖๑, กรมหลวงดำรงฯ ทูลกรมขุน-
 สมมตฯ, ๑๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕ ; ผ.๓๐.๓/๑๐, ที่ ๑๒๕๑/๔๕๖๓, พระยาตรีศห-
 เทพรราชปลัดทูลฯ หลงมหาดไทย ทูลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นป้าจิมฯ,
 ๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔).

^๒ กจข., ร.๕, น.๓๓/๒๐, ที่ ๑๐๕/๕๔๓, พระยาวิชัยาธิบดีทูลกรมหมื่น
 ดำรงฯ, ๓๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘).

มีขุนนางญวนและเขมรเข้าทวยหลายคน พวกนี้จึงกำเรือไปตั้งมันที่เกาะกำยาน
ริมทะเลสาบทำตัวเป็นโจรสลัดปล้นเรือสินค้าและเรือราษฎร ยกเว้นแต่เรือที่คิดขง
อั้งยี่ของฝ่ายตน อั้งยี่ก๊กนี้ขยายอิทธิพลไปจนถึงเมืองเสียมราฐและศรีโสภณ นายอั้งยี่
หรือหัวหน้าก๊กกำเรือถึงขนาดทาทายสปรปะมาทเจ้าหน้าทีปกครองเมืองเสียมราฐ
เมื่อกรมการเมืองเสียมราฐจะเข้าจับกุมพวกอั้งยี่ตามประกาศห้ามการเข้าเป็นอั้งยี่
ที่ส่งไปจากกรุงเทพฯ พวกอั้งยี่ก็คุมกำลังเรือพร้อมอาวุธแสดงการข่มขู่เจ้าเมือง
กรมการเมืองที่ปากน้ำเมืองเสียมราฐทันที

"...จันยี่ก๊อซา ๑ หลวงภักคี่นรงค์ ๑ ขุนนางญวนยกกำลัง
จันยวนเขมรพวกอั้งยี่ประมาณ ๓๐๐ คนเศษลงเรือ ๒๒ ลำ
มีปืนคาบศิลา เครื่องศาสตราวุธครบมือ แล้วยังมีปืนใหญ่
ใส่หัวเรือ ๔ บอกออกไปจากพระตะบองถึงปากน้ำหาจ
เขนียดแขวงเมืองนครเสียมราฐ...พวกอั้งยี่ยกธงไชย
ยิงปืนใหญ่ ๕ นัด ปืนคาบศิลา ๔๓ นัด ตั้งเป็นกระบวนทัพ
เป็นการเอิกเกริกใหญ่ แล้วยี่ก๊อซานายอั้งยี่มีหนังสือแจ้ง
ไปถึงกรมการเมืองนครเสียมราฐ ว่าจะยกกำลังขึ้นไป
จับขุนนางเมืองนครเสียมราฐไปทำโทษ..."^๑

เมืองนครเสียมราฐเตรียมที่จะต่อสู้อย่างเต็มที่แต่พวกอั้งยี่ต้องการเพียงแต่
จะแสดงอำนาจเท่านั้น จึงพากันถอยเรือกลับไปยังพระตะบอง พระยานุภาพไตรภพ
เจ้าเมืองนครเสียมราฐเห็นว่าสิ่งที่พวกขุนนางจันญวนกระทำการก้าวร้าวเช่นนี้ได้
เพราะพระยาคทาธรราชสนับสนุนปล่อยให้ไชยศาสตราวุธของเมืองพระตะบอง ถ้าเรื่อง
เกิดลุกลามใหญ่โตก็จะเสียหายและเสียเกียรติยศบ้านเมืองได้ ดังนั้นพระยาคทาธรราช
จึงควรรับผิดชอบ นอกจากนั้นพวกอั้งยี่ยังทำความเดือดร้อนเสียหายแก่ราษฎรที่ไปมา

^๑ กจข., ร.๕, ม.๒.๑๒ก/๒, ที่ ๖, พระยานุภาพไตรภพพุดเจ้าพ้ามหา
มาลากรมพระบำราบปรปักษ์, วันเสาร์ เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ ระกาตีปศุศก ๑๒๔๗
(พ.ศ. ๒๔๒๘).

ค้าขายในเซตหัวเมืองเหล่านี้ด้วย รัฐบาลไทยไม่สามารถปราบปรามได้อย่างทัน
 ท่วงที เนื่องจากพระตะบองติดกับเขตแดนฝรั่งเศส จึงมีอุปสรรคอยู่ที่ว่าเมื่อไร
 กำลังจับกุมญวน จีน หรือเขมรคนใด และโดยเฉพาะญวน ฝรั่งเศสจะเข้าขัดขวาง
 เป็นปัญหาเกี่ยวกับคนในบังคับขึ้นจนต้องกลายเป็นเรื่องโต้เถียงกันไม่รู้จบ และสิ้น
 สู้ที่ไทยต้องยอมส่งตัวญวนให้แก่ฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามก็ไทยได้ส่งพระเจ้านองยาเธอ
 พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ไปจัดการการแก้ไขปัญหาและได้ทรงใช้วิธีให้พวกอั้งยี่ทำ
 พิธีสาบานตนเล็กเป็นอั้งยี่ไค้สำเร็จ^๑

จากกรณีเหล่านี้ เป็นที่สังเกตได้ว่าพวกญวนที่ก่อเหตุกระทำผิดกฎหมายต่อ
 ตำนานอาณาจักรปกครองของบ้านเมืองมักร่วมกันกระทำเป็นกลุ่มใหญ่ และเหตุจะมีเกิด
 ในเขตที่มีญวนอาศัยอยู่กันมาก ๆ เช่นกรุงเทพฯ จันทบุรี พระตะบอง และทางภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากสาเหตุทางเศรษฐกิจที่พวกญวนอ้างว่ายากจนแล้วต้อง
 ทำผิดกฎหมายนั้น ก็เป็นข้อที่เห็นสมควรว่าไม่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องที่อยู่รวมกลุ่มกัน แต่เมื่อ
 ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในไทยแล้ว พวกญวนได้ก่อเหตุวุ่นวายมากขึ้นจนผิดปกตินี้
 ทำให้เข้าใจได้ว่าข้อคิดเห็นของอังเกียนที่ว่า การทำผิดกฎหมายของพวกญวนเป็นผล
 ทางจิตใจซึ่งเกิดจากการอยู่รวมกลุ่มเชื้อชาติเดียวกันท่ามกลางคนต่างชาตินั้น นับว่า
 ถูกต้องอยู่มากทีเดียว

นอกจากนั้นการที่พวกญวนได้อยู่รวมกันเป็นนิคมใหญ่ ๆ ในที่ต่าง ๆ ของ
 ประเทศ พวกญวนเหล่านี้ได้มีการติดต่อเชื่อมโยงไปมาหาสู่ช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่ม
 ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พวกญวนที่ถูกส่งไปอยู่ทางเหนือหนีอยู่ใต้อาณาจักรของเจ้าเมือง
 กรมการเมืองไม่ได้พากันหนีลงมากรุงเทพฯ ได้เข้าขออาศัยอยู่กับพวกญวนในตำบลสามเสน

^๑ กจธ., ร.๕, ม.๒.๑๒๓/๘, ที่ ๘๘, พระยากทราธราถึงออกพันธนายเวร
 กรมมหาดไทยให้ทูลพระเจ้านองยาเธอเจ้าฟ้ามหามาลา, วันจันทร์ ขึ้น ๓ ค่ำ
 เดือน ๑๒ ระกา สัปดาห์ ๑๒๘๗.

พวกญวนสามแสนได้พยายามหาทางให้พวกญวนที่หนีมาได้หลบซ่อน และเมื่อเห็นว่า
จะเป็นอันตรายถ้าถูกจับได้ ก็ไต่พาเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมขุนอิศเรศฯ
ขอพระเมตตาให้พวกญวนนี้ได้อยู่ที่สามแสนต่อไป แต่ไม่มีหลักฐานต่อไปว่าทรงอนุญาต
หรือไม่ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การที่ชาวญวนติดต่อกันในระหว่างกลุ่มทำให้การดำเนิน
การของพวกญวนต่อต้านฝรั่งเศสเป็นไปควยคี่ เมื่อพวกญวนต่อต้านได้เดินทางเข้า
มาในประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ความคิด โฆษณาชวนเชื่อและรวมกำลังจากกลุ่ม
ชาวญวนเหล่านี้ ก็สามารถดำเนินตามแผนการได้อย่างสะดวกสบาย โดยใช้บ้านญวน
นั่นเองเป็นที่พักอาศัยกินอยู่หลับนอนและเป็นหนทางนำไปสู่ญวนกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป เนื่อง
จากชาวญวนปกครองกันเอง หมู่บ้านญวนจึงเปิดสำหรับการที่ฝ่ายไทยจะยื่นมือเข้าไป
สอดส่องความผิดปกติกิใด ๆ นอกจากหัวหน้าญวนจะรายงานข่าวคราวเกี่ยวกับความ
เคลื่อนไหวของญวนต่อต้านในประเทศไทยเอง เกือบทั้งหมดไทยรู้จากฝรั่งเศสหรือ
จากญวนแจ้งให้ทราบ ซึ่งมักจะรู้เมื่อเกือบสายเกินการณ์หรือไม่เหตุการณ์ก็ได้ล่วงเลย
มาจนแก่ไม่ทันแล้ว นับว่าเป็นผลเสียแก่ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่ฝรั่งเศสไม่
พยายามเข้าใจท่าทีและเจตนาดีของไทย

ดังนั้นการที่ไทยปล่อยให้ญวนได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มตามเชื้อชาติสนองเจตนารมย์
ทางด้านการปกครองเป็นผลดีจริงในชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่ก่อให้เกิดปัญหาและความ
เสียหายหลายประการในเวลาต่อมา ที่สำคัญคือเป็นสิ่งที่กักกันอำนาจปกครองโดยตรง
ของรัฐบาลไทย และยังผลให้ชาวญวนต่อต้านกฎหมายบ้านเมืองได้อย่างจริงจัง
นอกจากนี้ผลเสียที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทำให้ชาวญวนยังคงสามารถอนุรักษ์ขนบ
ธรรมเนียมประเพณีและภาษาไว้ได้อย่างมั่นคง เป็นอุปสรรคต่อการที่ชาวญวนจะผสม
กลมกลืนทางเชื้อชาติกับคนไทยให้ได้อย่างสนิทสนมและรวดเร็ว ซึ่งเรื่องนี้จะกล่าวใน
ตอนที่เกี่ยวกับการสมานลักษณะต่อไป

ชนบรรมนิยมประเพณีและศาสนาของชาวจีนในประเทศไทย

เมื่อจำแนกชาวจีนในประเทศไทยออกตามศาสนาที่นับถือแล้ว จะมีชาวจีน ๒ ประเภท คือ ที่นับถือพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ชาวจีนที่นับถือพุทธมีมากกว่าที่นับถือคริสต์ศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่ตำบลสามเสน กรุงเทพฯ และจังหวัดบุรีรัมย์ การนับถือศาสนาของชาวจีนมีส่วนสัมพันธ์กับปัญหาการผสมกลมกลืนชาวจีนกับชาวไทย พวกชาวจีนที่นับถือคริสต์ศาสนาจะผสมกลมกลืนชาติกับคนไทยได้ยากกว่าพวกชาวจีนที่นับถือพุทธศาสนา ควบเหตุที่นับถือศาสนาต่างกับคนไทยที่นับถือพุทธโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่แท้จริงของการผสมเชื้อชาติไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาของศาสนาที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ แต่เป็นเพราะได้มีการจัดให้ชาวจีนอยู่ต่างหากจากคนไทย พวกชาวจีนคริสตคองอยู่ในความควบคุมดูแลของบาทหลวงและชาวจีนคริสต์ชาในศาสนาอย่างเคร่งครัด ดังนั้นนอกจากจะมีความรู้สึกแบ่งแยกตัวเองออกจากคนไทย เพราะเชื้อชาติต่างกันแล้ว ศาสนายังเป็นอีกมูลเหตุอีกข้อหนึ่งที่ยกกันไม่ให้ชาวจีนมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกับคนไทยได้โดยง่าย

๑๓. ที่นี้จะกล่าวถึงว่าศาสนาที่คนจีนในประเทศไทยนับถือมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับคนไทยประการใด

๑. คนจีนในประเทศไทยและการเผยแพร่คริสตศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์

หลังจากที่บาทหลวงฝรั่งเศสคณะต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๑๘ - ๒๒๑๘ ได้มีการตั้งศูนย์ศาสนาซึ่งประกอบด้วยโบสถ์และโรงเรียนที่ตะนาวศรี ภูเก็ต ลพบุรี กรุงเทพฯ พิษณุโลก และสุโขทัย วางโครงการและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้น ที่สำคัญคือ ต้องผลิตพระชาวพื้นเมืองเพื่อขยายกิจการให้สำเร็จความประสงค์โดยเร็ว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีโรงเรียนฝึกหัดนักเรียนศาสนา หรือที่เรียกว่าสามเณรด้วย ปรากฏว่าในระยะแรกนั้น สามเณรในอยุธยาไม่มีโอกาสได้รับคนไทยเลย มีแต่ชาวจีนเท่านั้นที่สมัครใจเรียน และจากต่างประเทศก็เป็นพระจาก พม่า โคชินจีน และเขมร เข้ามารับการอบรม จากที่นี้นักสอนศาสนาจะถูกส่งไปยัง ตังเกี๋ย อันนัม และเขมร นำผู้มีศรัทธาจากที่นั่นโดยเฉพาะจากตังเกี๋ยมารับการ

ฝึกหัดอีกทีหนึ่ง การสอนศาสนานี้เป็นที่มาของการศึกษาชั้นมูลฐาน ซึ่งผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนต้องผ่านก่อนที่จะเรียนชั้นสูงต่อไป โรงเรียนนี้ประกอบด้วยนักเรียนฝึกสอนศาสนาชาติต่าง ๆ จำนวนมาก ไค้แกญวน เขมร ญี่ปุ่น จีน ลาว มอญ และไทย คนญวนจากโคชินจีนนั้นเดินทางมานับเป็นจำนวนร้อย สาธุศิษย์หลักที่เป็นกำลังในการเผยแพรศาสนาจึงได้แก่พวกญวน^๑

นอกจากตั้งโรงเรียนสอนศาสนาแล้ว บาทหลวงยังได้ตั้งโรงพยาบาลใน พ.ศ. ๒๒๑๒ และตั้งคอนแวนต์หรือสำนักนางชีใน พ.ศ. ๒๒๑๓ เมื่อแรกที่บิชอปเคอ ลามอตก ลอมแบร์ ก่อตั้งสำนักชีชื่ออามองต์ เคอ ลา คริวซ์ (The Amantes de la Croix) มีเด็กหญิงชาวโคชินจีนอยู่ ๕ คนเท่านั้น และต้องประสบอุปสรรคเรื่องที่ตั้งใจจะให้นางชีจากยุโรปมาแนะแนวทางให้ แม้ว่าคณะนางชีคาเมไลต์แห่งปารีส (Parisiens Carmelites) ยังอุคหนุนเงินอยู่ก็ตาม^๒ (ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ คณะนางชีนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น เซร์วองต์ เคอ ลา แมร์ เคอ ดีเออ (The Servantes de le mère de Dieu) ซึ่งใช้เครื่องแต่งตัวเหมือนสตรีญวนเกือบทุกประการคือ สวมกางเกงขายาวและเสื้อคลุมยาวถึงครึ่งแข้งสีดำ มีผ้าคล้องคอสีซีเดา สวมรองเท้าแตะ เว้นแต่ผมเท่านั้นที่ตัดสั้น^๓)

หลัง พ.ศ. ๒๒๓๑ บาทหลวงฝรั่งเศสไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองฝรั่งเศสอีกต่อไป แต่ก็สามารถตั้งศูนย์ศาสนาที่จันทบุรีได้สำเร็จ รัฐบาลสมัยสมเด็จ

^๑ Virginia Thompson, Thailand the New Siam, 2 nd. ed., pp. 647 - 648; Mgr. Pallegoix, op.cit., p. 143; หลวงสันธานวิद्याสิทธิ (แปลและเรียบเรียง), จดหมายเหตุรายวันของบาทหลวง เคอ ชัวชี, (พระนคร : โรงพิมพ์หลวง), หน้า ๓๔ - ๓๕.

^๒ Virginia Thompson, loc.cit.

^๓ Mgr. Pallegoix, op.cit., pp. 305 - 306.

พระเพทราชาที่กั้นข่มเหงพวกฝรั่งเศษและญวนที่นับถือคริสต์ศาสนามาก จำนวนนักเรียนสอนศาสนาตกลงจนกระทั่งเมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแล้ว บาทหลวงฝรั่งเศสก็ได้อพยพมาอยู่กรุงเทพฯ และพวกญวนเข้ารีต (ซึ่งพวกบาทหลวงเรียกว่าพวกอันนัม) จำนวนหลายร้อยที่หนีจากการข่มเหงทางศาสนาในเวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยกับบาทหลวงและพวกเข้ารีตเดิมเป็นกลุ่มตามศูนย์ศาสนาในกรุงเทพฯ จันทบุรีและอยุธยา การเผยแพร่ศาสนาของบาทหลวงฝรั่งเศสระงับลง จนกระทั่งเมื่อพระสันตปาปาเลโอที่ ๑๒ ให้อำนาจการตัดสินเด็ดขาดแก่พระสังฆราชให้ขยายครอบคลุมสังฆมณฑลสิงคโปร์ด้วย ใน พ.ศ. ๒๓๗๐ จำนวนคนญวนเข้ารีตจึงเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นั้น กิจการคริสต์ศาสนาเจริญขึ้น คือ มีพระสังฆราช ๑ องค์ บาทหลวงนักสอนศาสนา ๘ รูป พระพื้นเมือง ๖ รูป มีโรงเรียนสหศึกษา ๑๐ แห่ง คอนแวนต์ ๒ แห่ง (แต่ละแห่งมีนางชี ๑๒ คน) โบสถ์ ๗ แห่ง และโรงเรียนสอนศาสนา ๑ แห่ง นอกจากนั้นยังมีสามเณรลัยและโรงพยาบาล^๑ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการขยายขอบเขตสังฆมณฑลไปยังมะละกาและลาว เปิดสถานเด็กกำพร้า โรงเรียนชั้นมูล ๔๘ แห่ง คอนแวนต์อีกหลายแห่ง โรงเรียนชายไค้แก้อัสสัมชัญและโรงพยาบาลที่มีชื่อไค้แก้อโรงพยาบาลเซ็นต์หลุยส์ การที่ศาสนาคริสต์ได้แผ่ขยายเจริญขึ้นได้ในประเทศไทยนั้น นับว่าชาวญวนไค้แก้อเป็นกำลังสำคัญมาตั้งแต่เริ่มแรก

๒. ชาวญวนที่นับถือคริสต์ศาสนาในประเทศไทยและความขัดแย้งทางศาสนา

โดยทั่วไปชาวญวนที่นับถือคริสต์ศาสนาในประเทศไทยไม่เคยมีเหตุที่ต้องขัดแย้งจนวิวาทกับคนไทย เพราะเหตุทางศาสนาเลย ซึ่งเหตุหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะว่าพระมหากษัตริย์ทรงปกครองด้วยคุณธรรม ทรงใช้ขันติธรรมทางศาสนา พระราชทานเมตตาและยุติธรรมแก่ผู้นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยไม่รังเกียจเคียดจัญท์ ในสมัย

^๑ Virginia Thompson, op.cit., pp. ๖49 - 650.

สมเด็จพระเพทราชา พวกญวนเข้ารีตได้รับการกีดกันรังแก เพราะสาเหตุทางการเมืองคือไทยระแวงว่าญวนเป็นกำลังพวกพ้องของบาทหลวงฝรั่งเศสชาติที่คุกคามอธิปไตยและเอกราชไทย ความรู้สึกรังเกียจเคียดจัญท์ใ้โถมึงเฉพาะไปยังญวนที่นับถือคริสตศาสนาเท่านั้น จนเป็นเหตุนำไปสู่ความเข้าใจที่ว่าการกีดกันข่มเหงเกิดเพราะเหตุที่ต่างศาสนา อีกประการหนึ่งเป็นเพราะเห็นว่าพวกญวนที่เป็นพวกฝรั่งเศสนับถือต่างศาสนา จึงได้ตั้งข้อรังเกียจในเรื่องศาสนาไปด้วย ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นในหมู่ราษฎรทั่วไป ส่วนในกลุ่มขุนนางผู้ปกครองประเทศนั้น กลับพยายามดึงเอาพวกญวนเหล่านี้เข้ามาอยู่ในอำนาจอิทธิพลของรัฐบาลไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับญวนเองนั้น ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นผู้เคร่งครัดต่อศาสนาและมีอารมณ์รุนแรง แต่ในสมัยอยุธยา ก็มีเหตุการณ์ที่ชาวญวนก่อการวิวาทจนถึงขั้นใช้กำลังเข้าต่อสู้หารายร่างกายเพราะเหตุทางศาสนาอยู่เพียงครั้งเดียว คือเมื่อทะเลาะวิวาทกับพวกโปรตุเกสณิกายเยซูอิตในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ด้วยความไม่พอใจและโกรธแค้นที่พวกโปรตุเกสแสดงกิริยาอาการหยาบคายดูหมิ่นพระสังฆราชชาวฝรั่งเศสที่พวกตนเคารพ แต่เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างนิกายในศาสนาเดียวกัน

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีเหตุการณ์ที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ และบรรดาขุนนางไม่พอใจพวกที่นับถือคริสตศาสนา กล่าวคือพระสังฆราชปลดเลอทัชโค เขียนขอความต่อต้านพุทธศาสนา และเกิดกรณีพวกญวนที่นับถือคริสตศาสนาในหมู่บ้านญวนสามเสนทำลายวัดส้มเกลี้ยง

ในหนังสือศาสน์สมเด็จพระเจ้าตากกล่าวถึงกรณีวัดส้มเกลี้ยงนี้ไว้ว่า วัดส้มเกลี้ยงเดิมเป็นวัดโบราณอยู่ในทำเลบ้านญวนสามเสน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พระราชทานที่ต่อเขตวัดนี้ ในตำบลสามเสนข้างเหนือให้พวกญวนที่นับถือคริสตศาสนาได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และโปรดฯ ให้เป็นทหารปืนใหญ่ขึ้นในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ (ในขณะนั้นคือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์) ด้วยเหตุที่แต่แรกวัดส้มเกลี้ยงเป็นวัดร้างพวกญวนจึงได้รื้อเอาอิฐไปใช้สร้างวัดและบ้านเรือนเกือบหมด พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงกริ้วมาก ประโยชน์กรมขุนอิศเรศฯ ที่ไม่ทรงดูแลห้ามปรามและโปรดฯ

ให้สร้างวัดไซ้ จึงทรงหาที่สร้างวัดส้มเกลี้ยงขึ้นใหม่ ย้ายขึ้นไปอยู่ทางเหนือที่พน
เขตบ้านฉนวนเขารัต^๑ วัดใหม่นี้ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าทรง
พระราชทานนามว่า วัดราชผาติการาม

อย่างไรก็ดีหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้กล่าวถึงสาเหตุที่วัดส้มเกลี้ยงเก่า
ต้องกลายเป็นวัดร้างไป แต่ไปปรากฏอยู่ในข้อเขียนของพระสังฆราชปาลเลอกัวซ์ว่า
พวกญวนสามแสนนั้นเองที่เป็นต้นเหตุ พร้อมทั้งรายละเอียดกรณีญวนทำลายวัดว่า

...ใน ค.ศ. ๑๘๓๘ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทาน
ที่บุรีเวณรอบ ๆ วัดใหญ่วัดญวนโดยอยู่อาศัย พวกคริสเตียนของเรา
ได้ออบถักลอบกระทำให้วัดได้รับความชำรุดเสียหาย เพื่อกดดัน
แก่งหลวงพระและไซ้เป็นเหตุพุกจาเยาะเย้ยเสียชื่อเสียง
ให้พวกพระที่วัดนี้อยู่ต่อไปไม่ได้ ต้องคอย ๆ ออกจากวัดไป
ที่ละองค์สององค์ ต่อมาวัดเลยร้างและกลายเป็นเหยื่อของ
พวกคริสเตียนของเรา ทุก ๆ คืนพวกเขาพากันไปรื้อห้อง
ต่าง ๆ ภูมิ หอระฆัง กำแพง และเจดีย์ คนสยามเกรง
ศาสนาโคมาเห็นเขาวัววัดถูกทำลายดังนั้นก็ไปร้องเรียน
ต่อสมเด็จพระสังฆราช ๆ จึงกราบบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัว
ทูลทราบบูไม่ว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงคริสตวากระไร "อา, บะ
พระคุณเจ้าจะทราบได้อย่างไรว่าพระของคณสยามจะอยู่
ท่ามกลางพวกฝรั่ง (คริสเตียน) นั้น ได้อย่างสงบ?
เชื่อเถอะว่าควรย้ายพระพุทธรูปไปแล้วทิ้งวัดเสียดีกว่า ..."๒

ถึงแม้ว่าจะย้ายวัดแล้ว ผู้ที่ครองวัดส้มเกลี้ยงใหม่ก็ต้องมีเหตุสำคัญจากการ
วิวาทกับญวนเสมอ การวิวาทขัดแย้งต่าง ๆ นี้ไม่ใช่เป็นเพราะเหตุทางศาสนาโดยตรง
แต่เป็นเพราะสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศฯ ไม่ได้ทรงควบคุมพวกญวนให้ได้อยู่อย่าง
เรียบร้อยได้ดังที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าทรงตรัสกล่าวโทษ ทรงปล่อยปละละเลย

^๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สาส์นสมเด็จ เล่ม ๑๖, หน้า ๒๘๘.

^๒ Mgr. Pallegoix, op.cit., pp. 299 - 300.

พร้อมกับสนับสนุนอำนาจของบาทหลวง พวกญวนเลยถือโอกาสเกาะกระราน เห็นเป็นวัดต่างศาสนาและอยู่ใกล้ที่พระราชทาน ในตอนแรกพวกญวนคงไม่ได้คิดอะไร มากไปกว่าต้องการรื้อวัดสุคเพื่อไปสร้างวัดและบ้านของพวกเขา ต่อมาเมื่อรื้อทำลายวัดได้สำเร็จ ก็สามารถขยายที่พระราชทานไปด้วย บาทหลวงเองได้สนับสนุนการกระทำของพวกญวนอยู่หลาย ๆ

นับตั้งแต่ไทยทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๓๘๕ และทำสัญญา พ.ศ. ๒๔๓๖ แล้ว ไทยเริ่มระวางท่าทีของฝรั่งเศสและมองคุณประโยชน์ศาสนาว่าเป็นเครื่องมือและวิธีการทางการเมืองของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส ความสัญญาดังกล่าว พวกบาทหลวงและคณะได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตสามารถปกป้องพวกที่เข้ามาพึ่งพาศักดิ์โดยการเปลี่ยนศาสนาให้ พวกนับถือคริสตศาสนาจะได้รับการยกเว้นภาษีและไม่ถูกเกณฑ์ราชการ เช่นเดียวกับคนในบังคับฝรั่งเศส เป็นเหตุให้พวกญวนคริสต์กระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ นานาเช่น เปิดบ่อนการพนัน โรงยาฝิ่น และต้มเหล้าเถื่อน^๑ เป็นต้น เมื่อรัฐบาลเข้าจัดการปราบปราม สถานทูตฝรั่งเศสจะประท้วงว่าไทยละเมิดสัญญา ปัญหานี้ยืดเยื้อมาเป็นเวลานาน จึงได้ยุติลงด้วยสัญญา ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งมีข้อความสำคัญว่า พวกคณะสอนศาสนา และผู้ที่นับถือคริสตศาสนาอยู่ในบังคับไทย มีสิทธิเข้าซื้อและเป็นเจ้าของที่ดินในประเทศไทยได้ สมัยต่อมาปัญหาขัดแย้งทางศาสนาจึงไม่ปรากฏ นอกจากเป็นปัญหาทางการเมือง ปัญหาเรื่องญวนและบาทหลวงฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้กล่าวแล้วในบทที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงแก้ไขโดยจัดการให้ไทยได้ปกครองพวกญวนเหล่านี้โดยตรง ขจัดอำนาจอิทธิพลของบาทหลวง โดยอาศัยอำนาจ

^๑ Virginia Thompson, *op.cit.*, pp 652 - 653 ; ในหลักฐานไทยระบุว่า พวกญวนที่ต้มเหล้าเถื่อนแท้จริงเป็นพวกของพระยาบรมภาทเท้านั้น พวกเครื่องศาสนาและอยู่ในความควบคุมของบาทหลวงไม่ได้กระทำผิดเลย.

และความนิยมที่พระยาบรรณามีเหนือพวกญวน และใช้ระเบียบการปกครองท้องถิ่น ในตอนปลายรัชกาล กรณีพิพาทระหว่างญวนและคณะสงฆ์ที่ปกครองวัดสัมเกลียง ค่อยสงบเรียบรอยขึ้น เพราะชาคบาทหลวงที่สนับสนุนญวนให้ระทำการไม่ชอบ และพวกญวนส่วนใหญ่อยู่ใต้อำนาจบังคับของพระยาบรรณามี นอกจากนั้นสมเด็จพระสังฆราชยังทรงสนับสนุนให้พระสงฆ์ใช้ไม้ตรีจิกได้เป็นผลสำเร็จ พวกญวน และพวกวัดสัมเกลียงสามัคคีกันถึงขนาดไปมาหาสู่กันได้^๑ ความขัดข้องของใจ ระหว่างพวกญวนนับถือคริสต์ศาสนากับคนไทยค่อยผ่อนคลายเป็น และไม่ปรากฏว่า มีกรณีขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นอีกเลย

๓. ชาวญวนและพุทธศาสนาอันนัมนิกายในประเทศไทย ประเทศเวียดนาม รับเอาพุทธศาสนาเถรวาทจากจีน ชาวญวนพุทธพวกแรกที่เข้ามาในประเทศไทย สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้วสร้างวัดขึ้น คือพวกญวนองเชียงซุน วัดแรกที่สร้าง อยู่ในบริเวณที่เรียกว่าสนามน้ำจืด (ตลาดมิ่งเมือง) และได้มีการนิมนต์พระสงฆ์ญวน มาปกครองดูแล ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้พระราชทานที่ดินที่ถนน แปลงนามให้สร้างวัดแทนที่วัดเก่า และพระราชทานนามว่า "วัดมงคลสมาคม" หรือ "วัดไทยคันตือ" พระสงฆ์ญวนที่อุปสมบทจากประเทศเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก มีเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เท่านั้น สงฆ์คณะแรก ๆ มีพระสงฆ์ญวนชั้นผู้ใหญ่ที่สำคัญสององค์ คือพระครูคุณานัมสมณาจารย์ (ฮึง) และพระครูคุณานัมสมณาจารย์ (เหยี่ยวกร่วม) ซึ่งได้คิดตามบิดามารดา เข้ามาทำการอุปสมบทในประเทศไทย ตลอดสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ คณะสงฆ์ญวนต้องขาดความสัมพันธ์กับเวียดนาม พวกที่บวชเรียนในเวลาต่อมาจึงเป็นพวกญวนที่เกิดในประเทศไทยทั้งสิ้น ในสมัย

^๑ ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส พระราช-
หัตถ์เลขา ลายพระหัตถ์, พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ ครบ ๕๐ ปี, ๒๕๑๔, หน้า ๑๖๘.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เวียคนามตกอยู่ใต้อำนาจปกครองของฝรั่งเศส สงฆ์ญวนในไทยไม่สามารถติดต่อเพื่อสืบศาสนา กับสงฆ์ญวนในเวียคนามได้ พระสงฆ์ญวนในไทยจึงได้แก้ไขคติหันมาปฏิบัติตามพระสงฆ์ไทยหลายอย่าง ทั้งระเบียบปฏิบัติพระธรรมวินัย และการอุปสมบทเมื่อรัชกาลที่ ๕ เสด็จไปยังกาญจนบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ นั้น โค้ทรงมีพระราชหัตถเลขาเล่าเรื่องวัดญวน พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมารว่า

...มีวัดญวนมาตั้งประดิษฐานอยู่ที่วัดหนึ่ง
โค้ทรงมาชานานแล้ว มีพระพุทธรูปใหญ่สามองค์ ว่าเป็น
พระศิลาไปนำมาจากเมืองกาญจนบุรีเก่า อากาการกิริยา
ของวัดแลของพระหันเข้ามาชาวไทย พระพุทธรูปไม่มี
พระจีนเลย เวลาสวดก็นั่งสวดอย่างไทย ยิ่งเป็นอย่าง
แจกอยู่ก็ยังมีจุดประทัดและทอดคิว...

ในระยะแรกพวกที่นับถือพระสงฆ์ญวนได้แก่ชาวญวนและชาวจีนเท่านั้น ในสมัยนั้นยังไม่มีวัดจีนในประเทศไทย พวกจีนนับถือลัทธิมหายานจึงอาศัยทำบุญที่วัดญวนด้วย คนไทยไม่ได้นับถือแต่ก็ไม่รังเกียจเพราะเห็นว่าถือศาสนาเดียวกัน แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ เมือยังทรงผนวชอยู่ ทรงสนพระทัยลัทธิมหายาน ทรงสอบถามจากกองอึ้ง (ซึ่งได้เป็นพระครูคุณน่วมสมณาจารย์องค์แรกในสมัยรัชกาลที่ ๕) และโค้ทรงคุ้นเคยพระราชอัธยาศัย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เสด็จราชย์ จึงได้พระราชทานอุปการะแก่พระสงฆ์ญวนหลายประการ เช่น ปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามวัด เช่น วัดญวนตลาดน้อยที่อึ้งเป็นอธิการ หรือเจ้าอาวาส โค้ทรับพระราชทานนามว่าวัดอภัยราชบำรุง เป็นต้น โปรคให้พระญวนมีโอกาสเฝ้าแทนและที่สำคัญคือโปรคให้ให้มีรับบำเพ็ญศลตามคติมหายานขึ้นในพระบรมมหาราชวังในงาน

^๑ กจข., ร.๕, ม.๗๒/๑๒, ระยะทางเสด็จประพาสราชบุรี-กาญจนบุรี ร.ศ. ๑๒๘, พระราชหัตถเลขา ร.๕ พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาฯ, ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒).

เฉลิมพระชนม์พรรษา พระยวนไถ่^๑เข้าถวายรูปเทียนและกิมฮวย^๒ตั้งตามธรรมเนียม
 ญวนและทำเป็นประเพณีทุกปีจนถึงบัดนี้ และได้ยกพิธีงเต็กเป็นงานพิธีหลวงครั้ง
 แรกในงานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีใน พ.ศ. ๒๔๐๕ ต่อมาเมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าสุวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๐๘ และในงานพระศพสมเด็จพระ
 เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ก็โปรดฯ ให้พิธีงเต็กเข้าอยู่ใน
 ระเบียบงานพระศพ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการทำพิธีงเต็กในงานพระบรมศพของ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก และต่อมาทำในงานพระศพสมเด็จพระ
 พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ใน พ.ศ. ๒๔๒๓ และได้กลายเป็นประเพณีที่จะต้องทำ
 งามเต็กในงานใหญ่สืบมา งานพิธีงเต็กมี ๒ ประเภท คือ งานพระราชพิธีถวาย
 เจ้านาย และงานสำหรับชาวบ้านทั่วไป ค่ายเหตุนี้พระสงฆ์ญวนจึงได้กลายเป็นที่
 นิยมเลื่อมใสแพร่หลายถึงพุทธบริษัทไทยด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสืบทอดพระราโชบายของพระราชบิดา
 ในการอุปถัมภ์บำรุงวัดญวน ทรงพระราชดำริถึงความภักดีของพระยวนที่ได้อำนาจพิธี
 ทางศาสนาถวาย ทรงเห็นว่าพวกญวนที่เกิดในพระราชอาณาเขตน่าจะให้มีสมณศักดิ์
 เช่นเดียวกับพระมอญ ซึ่งได้รับพระราชทานในรัชกาลก่อน อีกประการหนึ่งสงฆ์ญวน
 และจีนก็มีจำนวนมากขึ้น แต่พระสงฆ์ญวนถือลัทธิมหายานจะเข้าทำกิจพิธีร่วมกับพระสงฆ์
 ไทยเหมือนอย่างพระมอญไม่ได้ จึงทรงพระราชดำริให้มีทำเนียบสมณศักดิ์สำหรับ
 พระยวนขึ้นต่างหาก และโปรดฯ ให้สมณศักดิ์สำหรับพระจีนในคราวเดียวกันด้วย ได้มี
 การรับรองให้มือนันนิกายและจีนิกายเป็นทางราชการตั้งแต่นั้นมา ทรงเลือกสรร
 พระยวนที่เป็นคณาจารย์ตั้งเป็นตำแหน่งพระครู พระปลัด รองปลัด (เทียบด้วยสมุห์)

^๑ อังสรภณมจรุส (บาวเอ็ง), (เรียบเรียง), บรรพชาอุปสมบทวิฆเนนนิกาย,
 พิมพ์ถวายของสรพจนสุนทร (พ็องเคี้ยว) เจ้าอาวาสวัดถาวราราม กาญจนบุรี,
 ๒๕๐๒, หน้า ๑๒ - ๑๓.

๒๑
 ผู้ช่วย (เทียบด้วยใบฎีกา) ส่วนพระจันทน์หัวหน้าเป็นตำแหน่งพระอาจารย์ (เทียบ
 ด้วยพระครูวิปัสสนา) มีฐานานุกรมเป็นปลัดและรองปลัดเหมือนพระญาณ พระราชทาน
 สัญญาบัตร มีราชทินนามกับพัคยซึ่งจำลองแบบพัคยของพระไทย แต่ทำให้ขนาดย่อม
 ลง^๑ เติมพระสงฆ์หม่อมนิคายสังกัดในกรมท่าซ้าย มีพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (บัน)
 เป็นหัวหน้า โปรดฯให้แต่งตั้งขุนอนันตสังขการให้เป็นสังขการฝ่ายพระสงฆ์อนัน
 นิกายอีกตำแหน่งหนึ่ง เพื่อเป็นผู้แทนติดต่อกับเจ้านายสำนักพระราชวัง กรมธรรมการ
 และกรมท่าซ้าย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้โปรดฯให้โอนพระญาณและพระจันทน์มาขึ้น
 ในกระทรวงธรรมการ^๒

เมื่อคณะสงฆ์อนันตนิคายอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็ได้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคล
 บาท พระญาณมักจะกราบบังคมทูลพระกรุณาในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น ขอ
 พระราชทานนามวัด ขอพระราชทานที่สร้างวัด กราบบังคมทูลเชิญร่วมงานการกุศล
 และพิธีทางศาสนาต่าง ๆ ใน พ.ศ. ๒๔๔๒ พระญาณขอเลิกธรรมเนียมที่หลวงออก
 เงินค่ากระดาศทำกงเต็กโดยพระญาณจะออกเอง และขอรับพระราชทานเพียงเครื่อง
 บริโภคและดอกไม้ธูปเทียนเท่านั้น ทั้งนี้เข้าใจว่าพระญาณต้องการให้คล้ายธรรมเนียม

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓ - ๑๔ ; พระครูคณานันตสมณาจารย์ (โผ เรียบเป้า),
 (เรียบเรียง), ประวัติพระสงฆ์อนันตนิคายในราชอาณาจักรไทยและประวัติความเป็นมา
ของชนเชื้อชาติญวนในสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเกี่ยวกับประเทศไทย, พิมพ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพองสรภาม มธุรส (บัวเอ็ง), ๒๕ เมษายน ๒๕๑๑, หน้า ๑๑.

^๒กจข., ร.๕, ก.๘.๘/๓, เรื่องยกพระญาณพระจันทน์ขึ้นกระทรวงธรรมการ,
 ๑๓ - ๒๑ ส.ค. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๔๑)

สงฆ์ฝ่ายไทย เมื่อมีพระราชกฤษฎีกาจะได้อำนาจในการพระราชกฤษฎีกา^๑ เมื่อมีฉลอง
 วัตถุประสงค์เช่นวัดมงคลสมัคม ก็ได้พระราชทานเครื่องปฏิมาอย่างพระไทยแก่
 เจ้าอาวาส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงพระกรุณาต่อพวกญวนเป็นอย่างมาก
 สำหรับพระสงฆ์อันมีนิกายนั้น ทรงอุปถัมภ์บำรุง เพราะได้แสดงความจงรัก
 ภักดีต่อพระองค์อยู่เสมอ เมื่อพระครูคุณานันท์สมณาจารย์ วัดสมณานันท์บริหาร
 (ริมคลองผดุงกรุงเกษม) อาพาธลงใน พ.ศ. ๒๔๔๕ และกราบบังคมทูลลาเพื่อ
 มรณภาพ ทรงเอาใจใส่ในอาการของพระครู ทรงปลอบและพระราชทานกำลังใจ
 พร้อมกับทรงให้สัญญาว่าจะอุปถัมภ์ก่อนนั้นนิกายให้เจริญยิ่งขึ้น^๒ พระครูคุณานันท์มาซึ่ง
 ไม่สามารถพูดไทยได้เลยและต้องอาศัยล่าม นั้น ปลื้มปีติมากถึงกับฝากประจำตัว
 ทูลเกล้าถวายเพื่อเป็นเครื่องระลึกถึง สำหรับญวนที่นับถือพุทธศาสนาโดยเฉพาะใน
 กรุงเทพมหานคร ไม่ปรากฏว่าก่อปัญหายุ่งยากให้เดือดร้อนประการใดเลย และดูเหมือนว่า
 พวกญวนเหล่านี้ได้พยายามปฏิบัติคนเหมือนราษฎรไทยของพระองค์ ใน พ.ศ. ๒๔๓๘
 เมื่อเสด็จกลับจากประพาสยุโรปนั้น พระสงฆ์และคฤหัสถ์ชาวญวนได้เข้าถวายชัยมงคล
 ถวาย ทรงมีพระราชดำรัสตอบ ความว่า

"...เรามีความรื่นเริงบันเทิงใจที่ไ้ได้เห็นท่านทั้งหลาย
 ทั้งพระแลคฤหัสถ์ชาวอะนัมชวาคีเป็นชาวราชการแลราษฎร
 อันชื่อสัตย์สุจริตของเรา ไ้มาประชุมพร้อมกันในเวลานี้
 แลไ้กล่าวไชยมงคลอันไพเราะที่ สรรเสริญแลให้พรแก่ตัวเรา
 แลพระราชินี อันเป็นที่รักของเรา เราขอมติ้อมนอยู่เสมอ
 ว่าท่านทั้งหลายเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อเรามากทุกเมื่อ
 ท่านทั้งหลายยอมมีส่วนควยในความยินดี แลความเศร้า

^๑ กจข., ร.๕, ศ.๖/๕, พระยาภาสกรวงศ์กรบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕, ๒๖ พฤษภาคม ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๕).

^๒ กจข., ร.๕, ศ.๖/๕, พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ พระราชทาน
 พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์, ๒๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕).

โศรกของเรา อันได้ปรากฏมาแล้วแต่ปางก่อนตลอดจนถึงในครั้งนี ขอใ้ทานทั้งหลายมีความเชื่อมั่นว่า เรามีน้ำใจที่จะเป็นอุปการะ แลทำนุบำรุงทานทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในความสุขแลความสวัสดีมั่นคงสืบไปภายนาอีก แลจงรับความชอบใจในส่วนตัวเราแลส่วนพระราชินีควย...

๔. ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คนญวนนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย

คนญวนในประเทศไทยเคยคนามไ้รับถ่ายทอดลัทธิความเชื่อใหญ่ ๆ จากจีน ๓ ลัทธิ คือ ขงจื้อ พุทธมหายาน และเต๋า คนจีนนับถือสามลัทธินี้ระคนกันอย่างแยกออกไ้ยาก ชาวญวนจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีและชีวิตประจำวันตามความเชื่อทางศาสนาที่ไ้จากจีนคละกัน ศาสนาพุทธมหายานที่คนญวนในประเทศไทยปฏิบัตินั้นปะปนความเชื่อเรื่องความกตัญญูกตเวที่ต่อบิดามารดา และบูชาบรรพบุรุษซึ่งมีรากฐานมาจากลัทธิขงจื้อควยเช่นกัน

ธรรมเนียมบูชาบรรพบุรุษมีอิทธิพลต่อประเพณี ความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของคนญวนโดยทั่วไป เกิดจากความเชื่อว่ามีภูมยี่มีความเฉลียวฉลาดซึ่งเป็นคุณสมบัติเหนือกว่าสัตว์ที่มีแค่ชีวิตและความรู้สึกและพืชที่มีแต่ชีวิต นำไปสูความเข้าใจคนตายยังคงอยู่และติดต่อกับคนเป็นไ้ ผู้สืบสายโลหิตจะช่วยให้ผู้ตายพ้นทวงทุกข์และบรรพบุรุษจะคุ้มครองชีวิตของผู้สืบตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นในบ้านของคนญวนจะมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษอยู่ที่ห้องใหญ่ เป็นสัญลักษณ์ความมั่นคงของครอบครัว เป็นที่ชุมนุมสำหรับการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับครอบครัวและประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น ทำพิธีแต่งงานต่อหน้าหิ้งบูชานี้ตามธรรมเนียมบูชาบรรพบุรุษและกตัญญูต่อบิดามารดา

กจช., ร.๕, ต.๑๑ก/๕๓, พระราชดำรัสรัชกาลที่ ๕ ตอบคำควย

ไชยมงคลของพวกญวน, พ.ศ. ๒๔๓๘.

ผู้สืบทอดตระกูลหรือบุตรจะพยายามปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่ให้เสื่อมเสียแก่ตระกูล ซึ่งถือว่าเป็นการลบหลู่บรรพบุรุษอันจะยังผลเสียให้แก่ตนเอง ประเพณีนี้ให้บิดามารดาได้รับความสุขความพอใจเพื่อความเจริญแก่ตน ธรรมเนียมนี้เป็นหลักการดำเนินชีวิตของคนชวน ไม่เกี่ยวกับศรัทธาทางศาสนาแต่อย่างใด และในประเทศไทยการปฏิบัติศาสนกิจตามประเพณีก็เป็นไปตามหลักการดำเนินชีวิตดังกล่าวด้วย

ประเพณีสำคัญที่ภิกษุชวนและชาวชวนในประเทศไทยได้นำมาเผยแพร่พร้อมกับศาสนาพุทธลัทธิมหายานนั้นได้แก่ การทำพิธีงเต็กหรือกุงเต็ก จัดเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่เพียงอย่างเดียวที่ชาวไทยพุทธรับมาปฏิบัติประสานกับธรรมเนียมตามศาสนาพุทธลัทธิหินยาน นอกจากนั้นเป็นประเพณีที่ประกอบขึ้นเป็นเทศกาลทำบุญประจำปีตามลัทธิศาสนา แต่ผู้เขารวมพิธีมีเฉพาะผู้นับถือลัทธิมหายานเท่านั้น

พิธีงเต็กเป็นพิธีสำหรับคนตายซึ่งพระสงฆ์ชวนเป็นผู้นำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย เป็นพิธีทำบุญหน้าศพเมื่อครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน การทำพิธีงเต็กนั้นส่วนหนึ่งเป็นไปตามคตินิยมที่ผู้บุตรหลานพึงกระทำการแสดงความกตัญญูต่อบุพพการี ซึ่งจะอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้ สอดคล้องกับคติมหายานที่ว่าด้วยการเวียนว่ายตายเกิดและภพต่าง ๆ ไคแก่สวรรค์ พุทธภูมิ อสุรภูมิ นรก เปรมวิสัยและศิรณานก่าเน็ค ทำให้เกิดมีพิธีจริงจังสำหรับช่วยวิญญาณของผู้ที่ตายแล้วให้ไปสู่สุคติภพ เมื่อแรกนั้นเป็นที่นิยมแต่เฉพาะในหมู่คนชวนและจีน และมีแค่พระสงฆ์ชวนประกอบพิธี เมื่อคนไทยจะทำงเต็กก็มักทำเป็นการพิเศษ ไม่เป็นระเบียบประสานกับพิธีสงฆ์ของไทย จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจัดพิธีงเต็กประสานกับพิธีสงฆ์ไทยเป็นครั้งแรกในงานพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพชรรัตน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงมีพระราชประสงค์ดำเนินรอยตามสมเด็จพระราชบิดาที่เคยโปรดฯ ให้พระชวนทำพิธีงเต็กหน้าพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี จึงโปรดฯ ให้จัดการปรับปรุงแก้ไขระเบียบพิธีงเต็กขึ้นใหม่ ผู้รับพระกระแสรับสั่งจัดการของฝ่ายไทยคือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระบำราบปรปักษ์ ฝ่ายชวนมีคณาจารย์ ๒ องค์ คือ องค์ฮึง เจ้าอาวาส

วัดญาณศาลาค้นอัยซึ่งทรงเห็นว่าคุ้นเคยกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ยังทรง
ผนวช และองค์กรม อธิการหรือเจ้าอาวาสวัดญาณบางโพ

ดังที่ไต่ถามแล้วว่าพิธีงเต็กมีอยู่ ๒ ประเภทคืองานพระราชพิธีสำหรับถวาย
เจ้านายและงานสำหรับชาวบ้านทั่วไป แต่ระเบียบพิธีงเต็กซึ่งโปรดฯ ให้จัดขึ้นใหม่
แต่แรกเริ่มตั้งใจไว้สำหรับเฉพาะเจ้านาย แบ่งพิธีออกเป็น ๓ ตอน ตอนต้นทำในวัน
ประจำสัปดาห์ที่ตรงกับวันสิ้นพระชนม์ทุกสัปดาห์จนครบ ๗ สัปดาห์ ขณะที่สงฆ์ไทยมีการ
นิมนต์เลี้ยงพระเทศนาสัปดาห์ พระสงฆ์ชวนตั้งโรงพิธีที่อุฎฐวิจิตรศาลา สวดทั้ง
กลางวันกลางคืนและเชณพระศพลเวลาเช้าครั้งหนึ่งบายครั้งหนึ่ง พิธีตอนนี้เป็นทำนอง
เชิญพระวิญญานเข้าสู่วัดเรียกว่า "เพ็ญ" ซึ่งทำขึ้นต่างพระองค์ เมื่อครบ ๗ สัปดาห์
ถึง ๕๐ วัน ทำพิธีตอนกลาง พระสงฆ์ไทยทำพิธีเหมือนแต่ก่อน แต่ทำสามวันติดต่อกัน
พระญวนสวดและเชณสามวัน วันหลังมีพิธีเดินหน้าพระวิญญาน มีพระญาติติดตามไป
ส่ง ขามสพานที่ศาลาลานพระมหาปราสาทเป็นทำนองนำพระวิญญานไปส่งขึ้นสวรรค์
ชั้นสุขาวดี เมื่อทำครบ ๕๐ วันแล้วหยุดไป ๗ สัปดาห์ถึงเชคครบ ๑๐๐ วันทำพิธีตอนท้าย
พระสงฆ์ไทยทำอย่างเดิมสามวัน แต่พระญวนทำอย่างใหญ่โต มีสวดและเชณสามวัน
วันหลังที่ในลานพระมหาปราสาทตั้งโต๊ะช้อน เป็นที่พระญวนนั่ง เป็นชนคเป็นหลั่นลคกัน
โต๊ะหมู่หนึ่งมีพระเถระเป็นประธาน พระอันคับสององค์นั่งข้างหน้า เป็นพิธีต้อนรับพระ
วิญญานเข้าไว้ในสวรรค์ เสร็จจากการสวดแล้วมีการไปรยทานตั้งกระจากและเผา
เครื่องกระดาษซึ่งประดิษฐ์เป็นรูปวัตถุอุทิศให้เป็นเครื่องใช้สรวยของพระวิญญานเมื่อ
อยู่บนสวรรค์ หลังจากทำงเต็กแล้วจึงเป็นเรื่องของการพระราชทานเพลิงศพ ซึ่งจะ
ทำเมื่อครบ ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ๑ ปี หรือ ๓ ปีแล้วก็ได้

๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, สาส์นสมเด็จ, เล่มที่ ๑๗,
หน้า ๒๓๕ - ๒๔๐.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๑ ; พระครูคณานัมสมณาจารย์ (ผู้พิมพ์), กฐินของ
คณะสงฆ์อนัมนิกายในประเทศไทย, พิมพ์เป็นบรรณาการในการทอดกฐินสามัคคีของชาว
จังหวัดสมุทรสาคร, พ.ศ. ๒๕๑๓, หน้า ๗.

ต่อมามีการทำพิธีงเต็กในงานพระศพเจ้านายที่ทำการหลวงทุกงาน -
จนคนภายนอกหรือราษฎรสามัญนิยมทำตาม แต่ผู้ที่มีกำลังทรัพย์น้อยก็ลดรายการลง
เช่น งานคอนต้นไม่ทำทุกสัปดาห์ ทำแต่ครบ ๗ วันครั้งเดียวและไปทำอีกต่อเมื่อครบ
๕๐ วัน ๑๐๐ วัน บางพวกไม่นิยมให้ส่งขี้ฉวยทางงเต็กแต่มีพิธีสวด เช่น หน้าศพ เมื่อ
ครบ ๗ วันครั้งหนึ่งและ ๑๐๐ วันครั้งหนึ่ง กลายเป็นประเพณีของไทยสืบต่อมา

ในประเทศไทย มีคนรับความเชื่อตามคคิมหายานนี้มากพอใช้ ดังที่พระยา
อนุমানราชอินได้เขียนเล่าเรื่องพิธีงเต็กนี้ไว้ว่า มีการส่งคนไขไปให้ภูตตายได้ใช้
โดยทำเป็นรูปกระดาษ เขียนชื่อคนไขนั้นไว้ที่กระดาษ เชื่อกันว่าเมื่อเผาแล้วไม่นาน
คนไขตัวจริงตามชื่อนั้นก็ตายตามไปด้วย ในกรณีเช่นนี้คนเชื่อชาตินิยมได้เล่าให้ท่าน
ฟังว่า เมื่อยังไม่ได้เลิกทาส ถ้าทาสคนใดยินยอมให้เอาชื่อของคนใส่ลงในรูปแล้ว
ก็จะได้รับประโยชน์ตอบแทน หลุดจากการเป็นทาสเป็นไทยทันทีที่เผารูปนั้น แต่ไม่ช้า
คนนั้นก็ตายไป ในที่นี้การที่จะส่งคนรับไขไปเมืองผี คนรับไขนั้นต้องยินยอมด้วย
จึงจะไขได้ตามประเพณี ไม่ว่าจะยอมโดยตรงหรือยอมโดยปริยายเพราะถูกอุบายหรือ
ถูกอำนาจบังคับก็ตาม^๑

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีพระขนิษฐาประจำวัดอันนับนิกาย
มากกว่าสมัยอื่น เรียกได้ว่ามากที่สุด แต่ละวัดมีสงฆ์ประจำอยู่มากบ้างน้อยบ้าง ที่มีน้อย
ก็ตั้งแต่ ๒ - ๔ รูป ปานกลาง ๕ - ๗ รูป และที่มากที่สุดตั้งแต่ ๑๐ รูปขึ้นไป นอกจากการ
ทำพิธีงเต็กแล้ว ในสมัยนั้นได้กำหนดให้มีเทศกาลทำบุญประจำปีของพระอันนับ

^๑ เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน,
(พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๔๗ ; ในชั้นเดิมเครื่องงเต็กคงจะใช้
หินก้อน ต่อมาจึงเป็นตุ๊กตากระเบื้องซึ่งยังคงมีเหลืออยู่ แต่ทำได้เฉพาะผู้ตายในบางชั้น
ของสังคม เช่น พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านายใหญ่โต หรือผู้มีอำนาจและทรัพย์ศฤงคารมั่นคง
ในเวลาต่อมามีผู้แปลงเป็นมาทำควยกระดาษแล้วเผาตามพิธีเพื่อส่งสิ่งของเหล่านั้นไป
ให้ภูตตายในเมืองผีเรียกว่าเครื่องกระดาษงเต็ก.

นิกายที่ต้องทำเป็นพิธีแน่นอนตายตัวคือปีละ ๓ ครั้ง คือ งานบูชาคานพเคราะห์ใน
ตอนต้นปี กลางปีเป็นงานวิสาขบูชาสงฆ์น้ำพระและเข้าพรรษา ปลายปีเป็นงานตั้ง
กระจากบรีจากทานแก่ญาติพี่น้องทั้งนี้ใช้การนับวันเดือนปีตามปฏิทินฝ่ายญวนเป็นหลัก งาน
ดังกล่าวทำในสมัยนั้นได้เพราะมีสงฆ์มาก และก่อให้เกิดสามัคคีธรรมในระหว่างสงฆ์
และพุทธบริษัทรวมทั้งคางนิกายด้วย

งานทำบุญบูชาเทพคานพเคราะห์เป็นพิธีเสาะเคราะห์ให้แก่บรรดาทายก
ทายิกา หรือผู้มาทำบุญโดยการถวายภัตตาหาร ไถ่แก้ข่าวนเหนียว เต่าหิ้งบูชาเทพคา
ต่าง ๆ รวมทั้งเทพคานพเคราะห์ที่เสวยอายุประจำปีของมนุษย์ กำหนดงานมีภายใน
เดือนแรกของปีเพียงเดือนเดียวเท่านั้น ในงานพิธีทางวัดเป็นผู้จัดหาข่าวนเหนียวและ
เต่าหิ้งสำหรับถวายบูชาเทพคาเมื่อเสร็จพิธีบูชาแล้ว จึงนำเอาข่าวนเหนียว เต่าหิ้ง
นั้นมาเลี้ยงผู้ที่มาทำบุญและให้นำกลับบ้านด้วย ผู้มาทำบุญต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปจุด
บูชาพระรัตนไตรและเทพเจ้าทั้งหลาย ตั้งจิตอธิษฐานตามแต่ความปรารถนาเป็นการ
ขอศีลขอพรให้ปกปักรักษาให้พ้นเคราะห์ทั้งปวง วันรุ่งขึ้นพระสงฆ์ประกอบพิธีส่งเทวดา
และฉันทภัตตาหารเพล และจัดเลี้ยงผู้มาทำบุญก็เป็นอันเสร็จพิธี งานอันดับต่อมาคืองาน
ทำบุญสงฆ์น้ำพระมีกำหนดทำ ๒ วัน คือวันที่ ๘ เดือน ๔ กับวันที่ ๑๕ เดือน ๔ วันเข้า
พรรษาทำวันเดียวคือวันที่ ๑๖ เดือน ๔ และออกพรรษาวันที่ ๑๖ เดือน ๗ (ออกพรรษา
แล้วมีกำหนดรับภิกษุไถ่ภายใน ๓๐ วัน) งานทำบุญสงฆ์น้ำพระมีในโอกาสพระพุทธรเจ้า
ประสูติ เริ่มพิธีตั้งแต่เช้าประกอบพิธีเปิด ตอนสายสงฆ์น้ำพระประสูติ ตอนเพลเลี้ยง
พระ และผู้มาทำบุญเป็นอันเสร็จพิธี เทศกาลนี้เป็นงานใหญ่โต ตักบาตรพระภิกษุ
๑๐๘ รูป โดยประกาศบอกบุญไปทั่ว ๆ ให้มาร่วมทำบุญถวายภัตตาหารแบบข้าวขันแกงโล
แต่พระญวนมีจำนวนไม่พอจึงต้องนิมนต์พระสงฆ์ไทยมาร่วมให้ครบ งานนี้เคยจัดที่วัด
อันนัมนิการาม บางโพ และไต่ทำติดต่อกันเป็นเวลานานนับสิบปี แต่ในปัจจุบันเลิกร้าง
ไปแล้ว ตอนปลายปีเป็นงานทำบุญตั้งกระจาก เป็นพิธีอุทิศส่วนกุศลบรีจากทานแก่วิญญาน
และญาติเพื่อให้พ้นทุกข์เข้าสู่สุคติ กำหนดเขตประกอบพิธีภายในเดือน ๗ ของทุกปี
เป็นงาน ๒ วัน วันแรกเปิดพิธี วันต่อมาเป็นพิธีถวายตั้งสงฆ์หรือถวายอาหารหรือเจ

หรือถวายสังฆทาน ทั้งนี้ผู้มาทำบุญจะต้องจักสลากภัตถวายพระด้วย ผู้มาทำบุญจะถวายของแก่พระตามคู่สลากที่ทางวัดจัดไว้ ในพิธีการถวายตั้งสงฆ์ ผู้มาทำบุญจะเรียงแถวคักบาตร และพระที่เป็นหัวหน้า ณ ที่นั้น จะอุ้มบาตรนำเดินทักษิณาวรรต เวียนรอบอุโบสถรับบิณฑบาตร แล้วจึงมาถึงพิธีตอนสำคัญคือการทิ้งกระจาด ในระหว่างเดือน ๗ นี้ ทางญวนและจีนถือว่าเป็นเดือนที่ทางยมโลกปล่อยภูตผีให้มารับส่วนบุญกุศลจากญาติและบริวาร ทางวัดและศาลเจ้าจะประกอบพิธีกุศลทิ้งกระจาดและบริจาคนทาน โดยแต่ละวัดจะทำไม่ซ้ำวันกันเพื่อที่ว่าพระแต่ละวัดจะได้ยลสักกันไปร่วมพิธีได้ เนื่องจากพระไม่พอ^๑

นอกจากพิธีตามเทศกาลดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีการทอดกฐินและทอดผ้าป่าของวัดอันนับมีนิกายด้วย แต่เป็นพิธีซึ่งมาปฏิบัติในภายหลัง ไม่ปรากฏว่าได้เคยมีในสมัยก่อน

นอกจากขนบธรรมเนียมตามลัทธิศาสนาแล้ว ชาวญวนยังได้นำการเล่นต่าง ๆ มาเผยแพร่กับคนไทยเพื่อให้ได้รับความสนุกสนานรื่นเริงในวาระที่ต่าง ๆ ด้วย ดังที่ปรากฏในคำบรรยายเรื่องการฉลองวัดพระเชตุพนฯ ใน พ.ศ. ๒๓๔๔ ว่ามีการเล่นของญวนอยู่ในบรรดาบทละครต่าง ๆ

"...มีโขมยโมญูโรงใหญ่ หุ่นละคร มอญรำ ระเบิด
โมญูกรม กลิตีไม พรบโก จิวจิน ญวนหกคะเมนไต่ลวด
ลอคหวง รำแพน นอนหอกนอนคาบ สิงโตล่อแก้ว
และมวญ... เวลาากลางคืนประกอบควยประทีปแก้ว
ระยาแก้ว โคมพวง โคมราย มีพล ประทัด พะเนียง

^๑พระครูคุณานันท์สมณาจารย์ (ผู้พิมพ์), กฐินของคณะสงฆ์อนันนิกายในประเทศไทย.

ดอกไม้ว้า, ดอกไม้กระถาง ดอกไม้กลต่าง ๆ และ
มังกรลอแก้ว ญวนรำโคม เป็นที่ใสมัน้สบูชาโอฬารีก
วิเศษ..."^๑

การเล่นของพวกญวนตั้งกล่าวไ้แกญวนหก สิ่งโ้ล่อกั้วหรือเค้นสิ่งโ้และ
ญวนรำโคมหรือญวนรำกระถาง เป็นที่นิยมเมื่อมีการจัดงานฉลองขึ้น สมเด็จพระยา
คำรงฯ ทรงสนพระทัยศึกษาและทรงพระนิพนธ์ไว้ในเรื่องอธิบายตำนานเรื่องรำโคม
และยังได้ทรงอธิบายเรื่องการเล่นสิ่งโ้คบายแก้วอีกอย่างหนึ่งด้วยว่า การเล่นดังกล่าว
นี้เองเขียนชื่อเป็นผู้ฝึกหัดจัดการให้พวกญวนบริวาร เล่นอย่างเล่นดวยตัวเพื่อฉลอง
พระมหากษัตริย์^๒ เข้าใจว่าเล่นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๓๒๔ ในพระราชพิธีบรมราชา
ภิเษกรัชกาลที่ ๑ และสมโภชพระนคร ซึ่งมีมหรสพเป็นการใหญ่ การละเล่นของญวน
ในสมัยนั้นไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าไ้เล่นทั้ง ๔ อย่าง แต่เป็นแบบแผนว่าไปรคาคให้เล่น
หน้าพลับพลาเวลามิมหรสพ เป็นประเพณีตั้งแต่นั้นสืบมาไ้โดยการเล่นสิ่งโ้และญวน
หกเล่นเวลากลางวัน ญวนรำโคมและสิ่งโ้คบายแก้วเล่นในเวลากลางคืน นอกจากนั้น

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑,
หน้า ๕๗๕ ; จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี ตั้งแต่เสด็จกรุงศรีอยุธยา
ปี ๒๓๑๐ ถึงรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๔๑ และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ น.ส. เรียบ วิเศษกุล,
๓๑ ต.ค. ๒๕๐๘, หน้า ๕๖๕.

^๒ สมเด็จพระยาคำรงฯ, ประชุมพระนิพนธ์เบ็ดเตล็ด ภาค ๓, พิมพ์ใน
งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงบุษรัตน์ราชวัลลภ ทจ. (ช้อย ไกรฤกษ์), ๒๖ มีนาคม
๒๔๘๒, หน้า ๑๔ - ๑๕ ; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๑, หน้า ๑๔๖.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ยังโปรดฯ ให้คิดการละเล่นม้งกรไฟคบายแก้วขึ้นมา เล่นคู่กันด้วย สมเด็จพระยาคำรงฯ ทรงเข้าใจว่าการเล่นญวนรำโคมและสิ่งโตคบายแก้วไม่ได้เริ่มขึ้นในรัชกาลที่ ๑ - เพราะได้สอบดูจากโคลงที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นศรีสุเรนทรทรงพระนิพนธ์ว่าด้วยงานพระเมรุ พระอริสมเด็จฯ พระบรมมหาชนก ในรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๓๕ ได้พรรณาไว้ว่า

ญวนเล่นโตล่อแก้ว	ผกผัน
ฉวัดเฉวียนเวียนวัล	ควนไค
ญวนหกตั้งกังหัน	ปากคบาย คบายแฮ
คบายปราบเสี้ยวไส้	สยคห่อใจสมา ^๑

โคลงนี้มีแต่การเล่นสิ่งโตและญวนหกเท่านั้น ต่อมาสมเด็จพระยาคำรงฯ ทรงสืบจากญวนสูงอายุได้ความว่าญวนรำโคมนั้นมีขึ้นทีหลัง เข้าใจว่าพวกญวนในสมเด็จพระฟ้ากรมขุนอิศเรศฯ เป็นผู้นำเข้ามา พระองค์โปรดฯ ให้หัดญวนรำโคมขึ้น แต่ไม่มีโอกาสเล่นถวายตัวในรัชกาลที่ ๓ ได้เล่นถวายตัวครั้งแรกในงานพระเมรุพระบรมศพ รัชกาลที่ ๓ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ โปรดฯ ให้กรมญวนหกซึ่งเป็นพนักงานเล่นเต้นสิ่งโตหัดรำโคมไว้เล่นในเวลาค่ำด้วย ส่วนการเล่นสิ่งโตคบายแก้วนั้นไม่ปรากฏว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใด^๒

ในเวียงคนาม การรำโคมและเต้นสิ่งโตนั้นเป็นประเพณีการแสดงเพื่อถวายพระพรพระจักรพรรดิ พวกญวนในไทยได้ฝึกหัดเล่นถวายพระเจ้าแผ่นดินของไทยบ้าง การรำโคมเป็นการพ้อนรำทำนองเดียวกับระบำ แต่งเป็นเทพยคบายรำโคมร้องเพลง

^๑ สมเด็จพระยาคำรงฯ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน ; อย่างไรก็ตามได้ปรากฏหลักฐานจาก จดหมายเหตุกรมหลวงนรินทรเทวี หน้า ๑๕๕ ว่าในสมัยกรุงธนบุรีมีการเล่นญวนรำโคมในงานสมโภชพระแก้วมรกตที่ได้จากเวียงจันทน์.

ถวายพระพร เล่นหน้าพลับพลาที่ประทับเวลาเสด็จออกทอดพระเนตรงานมหรสพก่อน
คำคู่กับเต็นส์โตซึ่งเล่นถวายเวลาบ่าย หลังจากที่พวกญวนเล่นถวายแล้ว ก็กลายเป็น
เครื่องมหรสพสำหรับไทยเล่นในงานหลวงต่อมา

เดิมการเต็นส์โตนั้นญวนเรียนตำรามาจากจีน ในจีนพวกชายฉกรรจ์นิยม
ฝึกหัดวิชาสู้รบป้องกันตัวได้แก่หัตถ์วิชาบู้กำลังหรือยิมแนลติกและมวยปล้ำ เมื่อถึง
เวลานักชกตฤกษ์ เช่นครูจีน ก็คุมกันไปเที่ยวเล่นประลองกำลังหรือที่เรียกว่าพะบู
ให้คนดูทำเป็นรูปสิ่งโตใส่ตัวเต็นส์โตนำกระบวนไปเป็นสำคัญ การเต็นส์โตจึงเป็นเครื่อง
หมายของพวกที่ฝึกหัดฝีมือกำลังวังชากล้าหาญ การเต็นส์โตคงเป็นประเพณีจีนแต่โบราณ
แล้วญวนนำแบบอย่างมาฝึกหัดทหารให้มาลองกำลังอย่างจีน และกลายเป็นประเพณีใน
ราชสำนักญวน ส่วนญวนว่าโคมนั้น เดิมเราเรียกว่าญวนว่ากระถาง ซึ่งญวนถือว่าญวน
ได้คิดขึ้นเองไว้สำหรับเล่นถวายพระพรในงานมงคลและไม่มีในจีน^๑ สำหรับการว่าโคม
ในประเทศไทยนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๐๗ กรมหมื่นทงอยู่ในความบังคับของสมเด็จพระเจ้า
นงเยาว์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ได้มีการเปลี่ยนระบอบว่าโคมมาเป็นร้องรำอย่าง
ไทย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯโปรดฯให้กรมขุนวรจักรฯแปลงว่าโคม
เป็นมหรสพอย่างไทย เล่นเฉลิมอย่างประเพณีญวนในงานเฉลิมพระชนมพรรษาครบ
๖๐ พรรษา และได้เล่นหน้าพลับพลาแทนว่าโคมอย่างญวน ต่อมาเล่นเฉพาะที่เป็นงาน
ใหญ่ เช่น สมโภชรางเผือกหรืองานพระเมรุใหญ่ท้องสนามหลวง ถ้าเป็นมหรสพชั้น
สามัญก็ให้ว่าโคมญวนได้จนถึงรัชกาลที่ ๕^๒ ในบทว่าโคมภาษาไทยนั้น ได้ทรงพระราช
นิพนธ์แก้ไขเองอยู่หลายแห่งแต่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง และในสมัยรัชกาลที่ ๕ โปรดฯ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖ - ๑๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๒ ; อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและ
วิวัฒนาการเล่นเต็นส์โตและว่าโคมเพิ่มเติมได้จากหนังสือเล่มเดียวกันนี้และจากหนังสือ
ประชุมบทว่าโคม ซึ่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธกรมหลวงนคร-
ราชสีมาฯ จัดพิมพ์ในงานพระราชกุศล พ.ศ. ๒๔๖๓.

ให้แต่งตั้งใหม่อีก

นอกจากการเล่นของญวนทั้ง ๔ อย่างแล้ว ก็ยังมีญวนหก จิวญวนและมโหรี ญวนเล่นในงานมหรสพอีกด้วย ปรากฏครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรีเมื่อมีงานฉลอง พระแก้วมรกตใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ได้มีการบรรยายกระบวนแห่ที่ไปรับพระแก้วว่า

...ครั้น ๗ วันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ เสด็จขึ้นไปรับ พระแก้วมรกต ณ พระตำหนักบางธรณี ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงฯ ทรงโปรดฯ ให้แห่ลงมานครธนบุรี กระบวนหน้าเครื่องเล่นโขน ลงสามบานหลวงรักษาสมบัติหนึ่ง จิวลงสามบานพระยาราชฯ เศรษฐีหนึ่ง... มีกลองเงินหลวงโชนิกุล่าหนึ่ง ญวนหกลงเรือ ญวนล่าหนึ่ง...

...แห่หลัง เรือเครื่องเล่นจิวญวน ๒ ลำ... รวมเรือขึ้นไป ไปถึงบางธรณี ๑๕๔ ลำ บรรจบกับที่แห่ลงมารวมเป็นเรือ ๒๔๒ ลำ...

...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิณพาทย์ไทย พิณพาทย์ รามัญ และมโหรีไทย มโหรีแขก-ฝรั่ง มโหรีจีน ญวน เขมร ผัดเปลี่ยนกันสมโภช ๒ เดือนกับ ๑๒ วัน... พระยาราชฯ เศรษฐี องเชียงจูนมโหรีญวน ๑๕ พระยาราชฯ เศรษฐีจีน มโหรีจีน ๖...^๑

งานสมโภชพระแก้วมรกตนี้ได้จัดให้มีมหรสพติดกันถึง ๗ วัน ๗ คืน ทั้งสอง ฟากฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทางฝั่งตะวันออกเป็นพวกจิวจีนญวน หุ่นลาว ละครเขมร ทางตะวันตกเป็นโขนละครตามเขตที่อาศัยของชาตินั้น ๆ ที่ฝั่งตะวันออกเป็นที่อาศัย ของพวกญวนจีน เช่น ตลาคลำเพ็ง เป็นต้น ในครั้งนั้นสำหรับพวกญวนหก นอกจากได้ ลวดแล้ว ยังแสดงการต่อสู้กันถึง ๒๐๐ คน เนื่องจากการเล่นของพวกญวนสนุกสนาน ตื่นเต้น และมีสีสัน จึงนิยมเล่นกันในงานสมโภชซึ่งเป็นงานหลวงและงานสามัญ เป็นประจำ แต่ในปัจจุบันการเล่นของญวนเหล่านี้ได้เลือนหายไป เช่นเดียวกับมหรสพของ ไทยชนิดอื่น ๆ

^๑ จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี, หน้า ๑๕๒ - ๑๕๕.

การสมานลักษณะ (Assimilation) ° คนญวนในประเทศไทย

ปัญหาที่ว่าคนญวนที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่เรียกว่า "ญวนเก่า" ผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยได้หมดหรือยังนั้น เป็นเรื่องที่เคลือบแคลงมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากก่อนหน้านี้ไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้าตลอดจนสำรวจข้อมูลกันอย่างจริงจัง การศึกษากระทำได้ไม่มากนัก เพราะประสบอุปสรรคที่พวกญวนไม่ใคร่ให้ความร่วมมือ ผู้ที่ทำการค้นคว้าข้อมูลได้สำเร็จมักเป็นชาวต่างชาติได้แก่ ชาวตะวันตกและชาวญวน รัฐบาลไทยเองก็ต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าและสัมภาษณ์ของพวกเหล่านี้มาประกอบการสรุปเพื่อวางนโยบายเกี่ยวกับปัญหาคนญวนอพยพในประเทศไทย^๒ (หมายถึงพวกญวนที่เข้ามาในประเทศไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑) ข้อที่ขัดแย้งกันคือ บ้างว่าพวกญวนเก่าพวกนี้ได้สมานลักษณะไปหมดแล้ว บ้างว่ายังสมานลักษณะไม่ได้เลย บ้างว่าได้บ้างแต่ไม่หมด แต่ส่วนมากไม่ได้บอกรายละเอียด นอกจากงานของโจอัน ชลอค (Joanne Schrock) และบูย กวางตุง (Bui Quang Tung) ซึ่งได้สำรวจและวิเคราะห์โดยอาศัยพื้นความรู้ทางภาษา สังคมศาสตร์ และประวัติศาสตร์ และสามารถแยกลักษณะพวกญวนเหล่านี้ ออกต่างหากจากพวกญวนใหม่ได้โดยสิ้นเชิง ดังนั้นจึงจะยึดถือผลงานของทั้งสองท่านเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับเรื่องการสมานลักษณะคนญวนในปัจจุบันนี้

° การสมานลักษณะหมายถึงการผสมกลมกลืนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งเชื้อชาติชนบทรวมเนียม และความเป็นอยู่.

^๒ กจข., ร.๕, ก.ต.๘.๘/๘, เรื่องการร่วมมือกันค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชนเวียคนามในประเทศไทย, ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ; ใ้ข้อมูลจาก "Contribution à l'Étude des Colonies Vietnamiennes en Thailand" ของบูย กวาง ตุง (Bui Quang Tung) จากวารสาร France - Asie เล่ม ๑๘๘, กันยายน ค.ศ. ๑๙๕๘.

โดยทั่วไปเป็นที่เข้าใจว่าพวกญวนเก่าได้ถูกกลืนเข้ากับคนไทยไปหมดสิ้นแล้ว ยังคงเหลือแต่พวกญวนที่นับถือศาสนาในกรุงเทพฯ และจันทบุรีซึ่งสามารถรักษา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้ได้อย่างเคร่งครัด เป็นเพราะการนับถือศาสนา ส่วนชาวญวนที่นับถือพุทธศาสนา เข้ากับชุมชนคนไทยในท้องถิ่นได้ดีกว่าเพราะถือศาสนาเดียวกันแม้ว่าจะต่างนิกาย เมื่อ บุย กวาง ตุง ทำการสำรวจชาวญวนเก่าในประเทศไทย ในราว พ.ศ. ๒๕๐๑ ก็ได้มุ่งศึกษาชาวญวนที่นับถือศาสนาที่จันทบุรี เป็นสำคัญ เพราะยังคงสภาพเป็นหมู่บ้านของคนเชื้อชาติญวน

สาเหตุที่ชาวญวนไม่ถูกกลืนเข้ากับคนไทยได้ทั้งหมด แม้ว่าชาวญวนเหล่านี้จะไม่ได้มีการติดต่อกับเวียคนามนับเป็นศตวรรษ ประการแรกคือได้อยู่ร่วมกันตามเชื้อชาติ แยกต่างหากจากคนไทยจึงคงรักษาภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้ ในปัจจุบัน ชาวญวนที่มีอายุซึ่งอาศัยอยู่ตำบลสามเสนและจันทบุรี ยังคงใช้ภาษาญวนอยู่ เป็นสำเนียง ญวนใต้ แต่เป็นภาษาญวนเก่าซึ่งในเวียคนามไม่ใช่แล้ว จึงไม่สามารถติดต่อกำความ เข้าใจกับคนญวนจากเวียคนามได้โดยง่าย ศัพท์และสำนวนหลายคำได้จากทางไทย^๑ ในคานขบธรรมเนียมนั้น กล่าวได้ว่าชาวญวนเป็นพวกที่รักพวกพ้องและรวมกลุ่มกัน เห็นยวนแน่น เนื่องจากการใช้ภาษาในหมู่ของตนและมีความภาคภูมิใจในเชื้อชาติที่มี ประวัติวัฒนธรรมร่วมกันมาเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกญวนไม่กระตือรือร้นสนใจที่จะเป็น คนไทยหรือปรับตัวเข้ากับสังคมไทยอย่างรวดเร็ว^๒ ทั้งนี้อาจมีรากฐานจากการที่ชาวญวน ถือระบบการนับญาติอย่างเข้มงวด บุคคลต้องยึดมั่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับครอบครัว

^๑Bui Quang Tung, *op.cit.*, p. 10 ; ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ พวกญวนที่เซ็นชื่อในหนังสือราชการ ใช้ภาษาญวน อักษรจีน อักษรโรมัน และแกงไต.

^๒Joanne Schrock, *op.cit.*, p. 45.

หมู่คณะและนิคมของตน นอกจากนั้นศาสนาก็มีส่วนต่อการสมานลักษณะด้วย ดังที่ปรากฏว่า พวกที่นับถือคริสต์ศาสนามีคำสวดมนต์ที่ใช้สวดทุกวันและหนังสือสอนศาสนาเป็นภาษาญวนหรือภาษากอกนุ (Quoc - Ngü) พวกนักสอนศาสนาพูดภาษาญวน และพวกญวนก็ได้สร้างบ้านเบียดเสียดกันอยู่รอบ ๆ วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน การแต่งงานก็มักจะแต่งงานกับคนในศาสนาและเชื้อชาติเดียวกัน สำหรับคนญวนที่นับถือศาสนาพุทธแล้ว ศาสนาไม่เป็นอุปสรรคอย่างไร หลักฐานปรากฏว่าได้มีการแต่งงานกับคนต่างชาติเช่นคนไทยและจีนกันมาก พระยาอภัยสงครามน้องต่างมารดาของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ช่วง บุนนาค) ได้สมรสกับสุภาพสตรีญวนจากบ้านญวนคลองผดุงกรุงเกษม ได้แก่คุณหญิงรั้งภา โขติคิลก บุตรหลวงอนันนิกรฤทธิ (ถ่อ อนันตกุล) ความเชื่อทางศาสนาทำให้พวกญวนที่นับถือคริสต์ศาสนายู่รวมกันเป็นกลุ่มส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนคริสต์ เช่น อัสสัมชัญและเซนต์คาเบรียล ความเคร่งครัดศาสนามีส่วนทำให้สามารถรักษาเชื้อชาติดั้งเดิมไว้ได้ นักสอนศาสนาบางคนได้ให้สมญานามอธิบายลักษณะกลุ่มคนญวนคาทอลิกว่า "เก็ทโต" (Ghetto) ซึ่งหมายถึงบริเวณที่พวก "ยิว" อาศัยอยู่ อย่างไรก็ตาม พวกญวนเหล่านั้นก็ไม่ได้มีท่าทีไม่เป็นมิตรกับชาวพุทธดังสมญานามแต่อย่างใด

ในด้านการดำเนินชีวิต ไม่มีอุปสรรคต่อการสมานลักษณะ เพราะชาวญวนดำรงชีวิตไม่ต่างจากคนไทยเท่าใดนัก ดังที่วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา (Walter F. Vella) ได้กล่าวถึงชาวญวนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ว่า พวกญวนในกรุงเทพฯ และภาคกลาง

ภาษาอกนุหรือกอกนุก็เป็นภาษาญวนที่ใช้อักษรโรมัน อเล็กซานเดอร์แห่งโรดส์ (Alexander of Rhodes) บาทหลวงเยซูอิตเป็นผู้คิดค้นขึ้น หนังสือเล่มแรกที่เขาเขียนเป็นภาษาอกนุคือ "แบบคำถามคำตอบของชาวญวน" (Vietnamese Catechism) อเล็กซานเดอร์เข้ามาในแคว้นตังเกี๋ยเพื่อแพร่ศาสนาใน พ.ศ. ๒๑๙๐ ทำให้ฝรั่งเศสหันมาสนใจอินโดจีน ต่อมาได้ถูกขับออกจากตังเกี๋ยใน พ.ศ. ๒๑๙๓.

มีชีวิตความเป็นอยู่ไม่ต่างจากคนไทยที่อาศัยอยู่โดยรอบเลย ทั้งนี้หมายถึงค่านิยม
 อยู่ ที่อยู่อาศัย อาชีพและการแต่งตัว สำหรับประการหลังมีหลักฐานว่าในสมัยรัชกาล
 ที่ ๕ ชาวญวนในจันทบุรียังคงแต่งตัวแบบญวนอยู่

อย่างไรก็ดี บุญ กวาง ตุง กล่าวว่า ภาษาและศาสนามีได้เป็นอุปสรรคต่อ
 การสมานลักษณะอีกต่อไป คนที่ยังพูดภาษาญวนได้เป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปีทั้งสิ้น
 ที่อายุน้อยกว่านี้ได้แต่ฟังพอเข้าใจแต่พูดไม่ได้ ที่พูดได้บ้างก็ไม่ดีนัก ทั้งนี้เป็นเพราะ
 นโยบายกีดกันชาติของไทย^๑ ในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลไทยนำลัทธิ
 ชาตินิยมมาใช้และดำเนินมาตรการการแผ่ขยายลัทธิชาตินิยมนี้กับพวกญวน มีการห้ามไม่
 ให้ใช้ทศกภาษาญวนหรืออย่างน้อยก็ไม่ให้เขียนด้วยภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย คือ
 ให้ใช้ภาษาไทยตลอดสำเนียงญวน โดยแท้จริงแล้ว แม้ว่าภาษาไทยจะมีวรรณยุกต์
 เหมือนญวนแต่ไม่มีอักษรพอนที่จะใช้ออกเสียงคำต่าง ๆ ได้เท่ากับที่เขียนได้ในภาษากอญ
 การใช้ภาษาเขียนแบบไทยทำให้สอนภาษาแก่เด็กไม่ได้ นอกจากนั้นรัฐบาลไทยยังเข้ม
 งวดเรื่องการเปิดสอนหนังสือ ไม่ให้สิทธิเปิดโรงเรียนสอนด้วยภาษาญวน ในวิทยาลัย

^๑ก่อนหน้านี้ไม่ปรากฏว่าไทยใช้นโยบายกีดกันชาติกับชาวญวน เมื่อคราวที่
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสจันทบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๑๕ พวกญวนยัง
 คงดำรงความเป็นคนญวนอยู่อย่างเต็มที่ หน้บ้านญวนแต่ละบ้านและศาลเจ้ามักของญวน
 เป็นระยะ ๆ ก็ไม่ปรากฏว่าทรงมีพระราชดำริอย่างใดในเรื่องนี้ แต่ในช่วงที่ฝรั่งเศส
 ยึดครองจันทบุรีนั้น ไทยปรวิติคอยู่ว่า การที่มีชาวญวนอยู่เต็มเมืองจันทบุรีและใช้ภาษาญวน
 เป็นหลักในการเจรจาติดต่อซื้อขายและในกิจการอื่น ๆ จะเป็นวิธีการของฝรั่งเศสที่จะ
 ใช้คนญวนอยู่เต็มเมืองทั้งพวกทหารญวนและคนญวนในบังคับบาและกีดกันแผ่นดินจันทบุรี
 (จาก กจช., ร.๕, ก.๑/๒๒, หนังสือราชการลับของกรมเสนาธิการทหารบก,
 ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗).

สอนภาษาต่างประเทศก็จะมีนักเรียนได้ไม่เกิน ๒ คน ภาษาญวนในไทยปัจจุบันมีคำไทยปะปนมาก สำเนียงก็เป็นแบบไทย การสนทนาระหว่างคนญวนในเวียดนามและคนญวนในไทยต้องอาศัยล่ามช่วยอธิบาย เด็กญวนที่อายุต่ำกว่า ๑๕ ปีจะพูดภาษาญวนไม่ได้เลย ดังนั้นราวหนึ่งหรือสองชั่วคนหรืออีก ๕๐ ปี เป็นอย่างมาก คนญวนในไทยก็จะผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยได้สำเร็จ และนอกจากภาษาแล้ว เวลาที่ผ่านมาเนิ่นนานเป็นศตวรรษก็ทำให้ชาวญวนเหล่านี้มีสภาพบ้านเกิดเมืองนอนบรรพบุรุษของตนไม่ออก คนญวนพวกนี้เกิดในเมืองไทยผูกพันกับเมืองไทย โดยเฉพาะพวกลูกหลานญวนรุ่นหลัง ๆ สนใจเวียดนามน้อยลงมาก ยิ่งกว่านั้นพวกที่มีฐานะดีได้เข้ามหาวิทยาลัย มีการศึกษาแบบคนไทย ใช้ภาษาไทย ชื่อไทย เข้าทำอาชีพอยู่ในสังคมไทย เป็นข้าราชการ แต่งงานกับคนไทยและถือสัญชาติไทย ยิ่งเวลาผ่านไปเท่าใดพวกญวนเหล่านี้ก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และเป็นคนไทยมากขึ้นเท่านั้น^๑

กล่าวได้ว่าคนญวนเก่าที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย แม้ในช่วงสุดท้ายคือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงที่ ๕ ในปัจจุบันส่วนใหญ่ได้ผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยหมดแล้ว และบางส่วนได้แก่พวกญวนที่จันทบุรีและที่สามเสนก็กำลังกลายเป็นคนไทยไปหมดแล้ว กาลเวลาช่วยให้อุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการสมานลักษณะชาวญวนซึ่งได้แก่ภาษาและศาสนาไม่มีความหมายอีกต่อไป ส่วนหมู่บ้านญวนสามเสนนั้นได้มีการเวนคืนที่ดินของหมู่บ้านญวน ซึ่งทำให้พวกญวนต้องแยกย้ายกันออกไปอาศัยปะปนในหมู่คนไทย และเริ่มคล้ายสภาพการเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นลงได้

^๑Bui Quang Tung, op.cit., pp. 11.

บทสรุป

ชนกลุ่มน้อยชาวจีนซึ่งเดินทางเข้ามาอาศัยในประเทศไทย ตั้งแต่ก่อนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อเหตุการณ์หรือต่อปัญหาภายในประเทศมากเท่ากับเป็นปัจจัย หรือเครื่องสนับสนุนให้ปัญหาค้าง ๆ ที่ตนได้มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ควย มีความสำคัญและเพิ่มความยุ่งยากในการแก้ไขมากขึ้นเท่านั้น ความสำคัญของชาวจีนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสถานะเหตุการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา

ชาวจีนที่พำนักอยู่ในประเทศไทย นับตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงรัชกาลที่ ๓ ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ไทยหลายประการโดยตลอดมา ชาวจีนเหล่านี้เป็นพวก ลี้ภัยทางการเมืองและศาสนาจากเวียดนาม และสมัครใจที่จะมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ประกอบคุณงามความดีต่าง ๆ เป็นการตอบแทน และส่วนหนึ่งได้ปฏิบัติในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย ปรากฏว่าไพร่พลชาวจีนเป็นแรงสำคัญซึ่งมีความสามารถเฉพาะอย่างของไทยขาดแคลน ชาวจีนได้ชื่อว่าเป็นทหารที่มีฝีมือและกล้าหาญ ทำการสู้รบป้องกันประเทศไทยหลายครั้ง และช่วยให้เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นภายใน เช่น ใ้รวมทำสงครามกับพม่า และแม้กระทั่งช่วยไทยรบกับประเทศเวียดนามในรัชกาลที่ ๓ นอกจากนี้ชาวจีนยังเป็นช่างฝีมือดี มีบทบาทในการช่วยก่อสร้างบ้านเมืองในสมัยของการก่อตั้งราชธานีตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยทำสงครามกับเวียดนาม ยึดเยื้อเป็นเวลานานถึง ๑๕ ปี การที่ไทยและเวียดนามกลายเป็นประเทศคู่สงคราม สู้รบแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์กัน ยังผลให้ชาวจีนถูกกวาดต้อนและอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งได้รับการปฏิบัติในฐานะเชลยสงคราม และเมื่อรัฐบาลไทยยังคงใช้วิธีการปกครองชาวจีนเหล่านี้ตามแบบเดิมที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ปัญหาเกี่ยวกับชาวจีนจึงได้เริ่มปรากฏขึ้น

ในรัชกาลนี้เองที่พวกญวนเซลยโคกออกจลาจลวุ่นวายขึ้นในบริเวณหัวเมืองภาคเหนือ ซึ่งรัฐบาลได้ส่งพวกนี้ไปควบคุมไว้

ระเบียบวิธีการปกครองชาวญวนแบบจักรวมกลุ่มตามเชื้อชาติและศาสนาเดียวกัน โดยให้ชาวญวนเป็นหัวหน้าควบคุมดูแลกันเอง เพื่อความสะดวกในการปกครอง ดังที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น กลับสร้างปัญหาหลายประการในระยะนี้ เมื่อจำนวนชาวญวนในเมืองไทยเพิ่มมากขึ้น จึงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีความสำนึกในเชื้อชาติเดิมของตนอย่างแน่นแฟ้น ไม่มีความรู้สึกผูกพัน หรือมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของแผ่นดินเท่าที่ควร การที่ญวนนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานและคริสต์ศาสนาก็เป็นเหตุให้การผสมกลมกลืนชาติญวนเข้ากับคนไทยเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น นับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปกครองชาวญวนโดยตรง เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าแทรกแซงได้โดยง่าย นอกจากนั้นมีปัญหายุ่งยากส่วนหนึ่งยังเกิดขึ้นจากความบกพร่องของฝ่ายรัฐบาลไทยเองด้วย หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงระเบียบการปกครองแผ่นดินในรัชกาลที่ ๕ เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับอำนาจปกครองหมู่บ้านญวนว่าหมู่บ้านญวนอยู่นอกเหนืออำนาจของกระทรวงนครบาล เพราะญวนสังกัดกระทรวงกลาโหม เมื่อการปกครองไม่รัดกุมทั่วถึงกัน พวกญวนจึงมีช่องทางที่จะกระทำผิด และทำทลายกฎหมายบ้านเมืองได้ง่ายขึ้น บ้านญวนกลายเป็นที่ของสุ่มของูรายที่หลบหนีการจับกุม และยังเป็นแหล่งดำเนินการทางการเมือง โดยที่รัฐบาลไม่สามารถล่วงรู้เห็นได้ เช่นกรณีพวกญวนต่อต้านฝรั่งเศสในรัชกาลที่ ๕

ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนมีความสำคัญ และเพิ่มความยุ่งยากมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่ฝรั่งเศสชาติมหาอำนาจตะวันตก กำหนดนโยบายขยายอาณาเขตในแหลมอินโดจีน เมื่อฝรั่งเศสได้ยึดครองตอนใต้ของเวียดนามในราว พ.ศ. ๒๔๐๕ ก็ได้เรียกร้องสิทธิปกครองคนญวนทั้งหมดในประเทศไทยโดยอาศัยการตีความคำว่า "คนในบังคับ" ตามสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๓๘๔ ไม่เฉพาะแต่ญวนที่อยู่ในดินแดนอาณานิคมของตน แต่รวมมาถึงญวนในเมืองไทยด้วย และหลังจากที่ได้เวียดนามทั่วประเทศ

เป็นอาณานิคมใน พ.ศ. ๒๔๒๗ แล้ว ฝรั่งเศสก็ดำเนินการจดทะเบียนและ
 ปกกันคนญวนในบังคับไทยจริงจิ่งขึ้น ดีความหมาย "คนญวนในบังคับ" รวมถึง
 ชาวญวนในบังคับไทยซึ่งเกิดหรืออพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย ก่อน
 หน้าที่ฝรั่งเศสจะเข้าครอบครองดินแดนญวนอีกด้วย การที่ฝรั่งเศสอาศัยการจ
 ทะเบียนคนญวนจำนวนมากไว้ในความบังคับด้วยสิทธิอันไม่ชอบธรรม แทรกแซงใน
 คลื่นที่มีชาวญวนเป็นคู่ความ สร้างความวุ่นวายยุ่งยากในการพิจารณาความ มีการ
 โต้แย้งถกเถียงกันไม่มีที่สิ้นสุด เพิ่มปัญหาภายในประเทศไทยให้ทวียิ่งขึ้น อันเป็น
 อุปสรรคต่อการปกครอง และความเจริญของบ้านเมือง ฝรั่งเศสอาศัยปัญหาชาวญวน
 เป็นเครื่องมือต่อรองในการเจรจา เพื่อที่ตนจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ ทำที่และพฤติ-
 กรรมของฝรั่งเศสที่มีต่อไทยดังกล่าวนี ทำให้รัฐบาลไทยหว่ากระแวงอยู่ตลอดเวลา
 ว่า ปัญหาใด ๆ ที่ชาวญวนมีบทบาทเกี่ยวข้องกับควยจะเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสถือเป็น
 ขอร้องคุกคามให้ไทยต้องประสบความสูญเสียมากขึ้นได้ รัฐบาลไทยพยายามหา
 ทางยุติปัญหาทั้งปวงโดยขอเจรจาแก้ไขขอความในสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับ
 ฝรั่งเศสในข้อที่เกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และปัญหาคนในบังคับไทยต้อง
 เสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสหลายครั้ง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน และในที่สุดตอนปลาย
 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ไทยได้ตกลงยอม
 เสียมณฑลบูรพาให้กับฝรั่งเศส เพื่อแลกกับการที่ฝรั่งเศสยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณา
 เขตเหนือคนในบังคับฝรั่งเศสชาติเอเชีย รวมถึงคนญวนทั้งหมดในประเทศไทยด้วย
 ปัญหากระทบกระทั่งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับชาวญวนจึงยุติลง

รัฐบาลไทยตระหนักดีตลอดมาว่าปัญหาที่เกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยนั้น
 ถึงแม้ว่าจะเป็นอันตรายร้ายแรงประการใดก็ตาม ไม่ได้เกิดจากการกระทำหรือ
 เจตนาโดยตรงของพวกญวนมิได้เป็นตัวการแท้จริงของปัญหาดังกล่าว แต่เป็นเพราะ
 แรงกดดันทางการเมืองภายนอกประเทศเข้ามาเกี่ยวโยงด้วย ดังนั้นไทยจึงยังคง
 มีทัศนคติที่ต่อชาวญวนในประเทศไทยโดยทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ
 เองได้ทรงแสดงนำพระทัยเมตตาปราณีต่อพวกญวนโดยตลอดมา นอกจากนั้น

ไทยมิได้มีนโยบายที่จะจัดการกับชาวญวนโดยตรงอย่างเด็ดขาด ในการแก้ไขหรือ
 ขจัดปัญหาที่เกี่ยวกับชาวญวนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องญวนต่อต้านฝรั่งเศส สำหรับ
 ปัญหาชาวญวน^{จีน} อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสต้องร้าวฉาน และ
 เป็นผลกระทบกระเทือนต่อสถานะการณ์ กลายเป็นเรื่องลุลูกกลมยี่งขึ้นได้นี้ไทยได้ใช้
 วิธีผ่อนผันอะลุ่มอะล่วยแก้ไขเป็นกรณีไปด้วยความระมัดระวังรอบคอบ อย่างไรก็ตาม
 ก็คือการไม่ใช่วิธีแข็งกร้าวรุนแรงเด็ดขาดก็เป็นผลดีแก่รัฐบาลที่จะสร้างความนิยม
 ในหมู่ชาวญวน ในขณะที่เดียวกับที่ไทยพยายามจัดปัญหาเกี่ยวกับญวนด้วยการเจรจา
 แก้ไขสนธิสัญญากับฝรั่งเศสนั้นก็จัดการกวดขันการปกครองชาวญวนให้รัดกุมยิ่งขึ้น
 พร้อมทั้งกระจายชาวญวนให้แยกไปอยู่ในหมู่คนไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการ
 สมนานลักษณะซึ่งนับว่าได้รับความสำเร็จ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย